جامع أحكام التجويد

Jami' Ahkam at-Tajweed

Zasady recytacji Szlachetnego Koranu w riwayah Hafsa 'an 'Asim drogą ash-Shatibiyyah

Wydanie według Mushafu indo-pakistańskiego

Na podstawie al-Muqaddimah al-Jazariyyah, an-Nashr i at-Tamhid imama Ibn al-Jazariego; ar-Ri'ayah Makkiego ibn Abi Taliba; oraz Hidayat al-Qari al-Marsafiego

---

Zebrał i opracował Syed Abdul Salam

Online Quran · onlinequran.me

Wydanie pierwsze, 1448 r. H. / 2026 r.

Spis treści

Wstęp 5

Metoda tej książki 5
Źródła 5
Terminologia 6
Przewodnik po kolorach 6

Rozdział 1 Wprowadzenie do nauki tajweed 8

1.1 Definicja tajweed 8
1.2 Przedmiot, pożytek i status 8
1.3 Lahn (błąd) i jego rodzaje 9
1.4 Tempa recytacji 9
1.5 Qira'ah, riwajah i tariq 10
1.6 Etykieta recytacji 10

Rozdział 2 Isti'adhah i Basmalah 11

2.1 Isti'adhah 11
2.2 Basmalah 11
2.3 Sposoby łączenia na początku sury 11
2.4 Basmalah między dwiema surami 11
2.5 Sura Bara'ah (at-Tawbah) 12

Rozdział 3 Makharij: miejsca artykulacji 13

3.1 Czym jest makhraj i jak go znaleźć 13
3.2 Liczba makharij 13
3.3 Siedemnaście makharij 14
3.4 Zęby i części języka 15
3.5 Na co uważać 16

Rozdział 4 Sifat: cechy liter 17

4.1 Definicja i pożytek 17
4.2 Cechy mające przeciwieństwo 17
4.3 Cechy bez przeciwieństwa 18
4.4 Tabela cech każdej litery 19
4.5 Mocne i słabe 20

Rozdział 5 Litery po kolei 21

5.1 Tabela liter z najważniejszymi ostrzeżeniami 21
5.2 Zachowywanie lekkości liter lekkich 22
5.3 Ba, Jim i litery Qalqalah 23
5.4 Ha' i Sin 24
5.5 Sukun, Infitah i Shiddah 24
5.6 Dad i Dha' 25

Rozdział 6 Tafkhim i Tarqiq: litery ciężkie i lekkie 27

6.1 Definicje 27
6.2 Litery według ciężkości 27
6.3 Stopnie ciężkości 27
6.4 Alif 28
6.5 Lam w imieniu Allaha 28

Rozdział 7 Zasady Ra' 30

7.1 Kiedy Ra' jest ciężkie 30
7.2 Kiedy Ra' jest lekkie 31
7.3 Gdzie dozwolone są oba sposoby 31
7.4 Drżenie Ra' 31

Rozdział 8 Zasady niemego Lam 32
8.1 Lam rodzajnika określonego 32
8.2 Lam czasownika 32
8.3 Lam partykuły 33
8.4 Lam rozkaźnika i Lam rzeczownika 33

Rozdział 9 Zasady Nun Sakinah i Tanwin 34
9.1 Definicje 34
9.2 Izhar Halqi 34
9.3 Idgham 35
9.4 Iqlab 36
9.5 Ikhfa' Haqiqi 37

Rozdział 10 Zasady Mim Sakinah 39
10.1 Ikhfa' Shafawi 39
10.2 Idgham dwóch Mim 39
10.3 Izhar Shafawi 39

Rozdział 11 Podwojone Nun i Mim oraz stopnie Ghunnah 41
11.1 Ghunnah 41
11.2 Podwojone Nun i Mim 41
11.3 Stopnie Ghunnah 41

Rozdział 12 Mithlayn, Mutajanisayn i Mutaqaribayn 43
12.1 Mithlayn Saghir 43
12.2 Mutajanisayn Saghir 44
12.3 Mutaqaribayn Saghir 45
12.4 Gdzie wymagana jest wyrazistość 45
12.5 Rodzaj kabir u Hafsa 45

Rozdział 13 Qalqalah 46
13.1 Stopnie Qalqalah 46

Rozdział 14 Madd i Qasr: wydłużenie 47
14.1 Definicje i litery Madd 47
14.2 Madd Asli (Tabi'i) 47
14.3 Madd spowodowany Hamzah 48
14.4 Madd spowodowany sukun 49
14.5 Madd al-Farq 50
14.6 Siła rodzajów Madd 51

Rozdział 15 Ha' al-Kinayah: zaimkowe Ha' 52
15.1 Jego cztery sytuacje 52
15.2 Wyjątki u Hafsa 52

Rozdział 16 Hamzat al-Wasl i Hamzat al-Qat' 53
16.1 Definicje 53
16.2 Gdzie występuje i jej samogłoska na początku 53
16.3 Spotkanie dwóch liter niemych 54

Rozdział 17 Waqf i Ibtida': zatrzymanie i rozpoczęcie 55
17.1 Rodzaje zatrzymania 55

17.2 Cztery rodzaje zatrzymania z wyboru 55
17.3 Rozpoczęcie 56
17.4 Znaki zatrzymania w Mushafie indo-pakistańskim 56

Rozdział 18 Jak zatrzymywać się na końcach słów 58
18.1 Gdzie nie stosuje się Rawm i Ishmam 58
18.2 Zatrzymanie zgodnie z pismem 59

Rozdział 19 Maqtu' i Mawsul: słowa rozdzielone i łączone 60

Rozdział 20 Otwarte Ta: żeńskie końcówki zapisane przez Ta 64

Rozdział 21 Znaki Mushafu indo-pakistańskiego 66

Rozdział 22 Szczególne słowa w riwayah Hafsa 67

Dodatek 1: Tekst al-Muqaddimah al-Jazariyyah 69

Dodatek 2: Słowniczek terminów 75

Dodatek 3: Źródła 78

Wstęp

Wszelka chwała należy do Allaha, który zesłał Księgę Swojemu słudze i nie umieścił w niej żadnej krzywizny. Błogosławieństwo i pokój niech będą z tym, któremu nakazano recytować Koran recytacją miarową, z jego rodziną i towarzyszami oraz ze wszystkimi, którzy przejęli od nich Księgę Allaha z poprawną recytacją aż do Dnia Ostatecznego.

To jest wyczerpująca książka o zasadach ***Tajweed*** (التَّجْوِيد). Jej celem jest zebranie wszystkich zasad tej nauki w jasnym porządku dydaktycznym: każdy temat zaczyna się od tekstu imama Ibn al-Jazariego, po którym następują wyjaśnienie, kolorowe przykłady z Koranu, ostrzeżenia przed częstymi błędami i na końcu źródła.

Metoda tej książki

- **Riwajah:** książka opiera się na riwajah ***Hafs 'an 'Asim*** (حَفْص عَنْ عَاصِم) drogą ***Ash-Shatibiyyah*** (الشَّاطِبِيَّة), czyli riwajah, w której zapisano Mushaf medyński i większość drukowanych egzemplarzy Koranu. Gdy droga ***Tayyibat an-Nashr*** (طَيِّبَة النَّشْر) przewiduje inną możliwość, jest ona podana wyłącznie informacyjnie.
- **Źródła:** podstawą książki są dzieła imama Ibn al-Jazariego: ***Al-Muqaddimah al-Jazariyyah*** (المُقَدِّمَة الجَزَرِيَّة), *an-Nashr* i *at-Tamhid*. Następnie *ar-Ri'ayah* Makkiego ibn Abi Taliba dla opisu liter i ich cech oraz *Hidayat al-Qari* al-Marsafiego dla szczegółów, przykładów i porządku dydaktycznego.
- **Tekst Koranu:** każdy przykład z Koranu pobrano automatycznie z cyfrowego tekstu Mushafu indo-pakistańskiego Kompleksu Króla Fahda; nic nie zostało wpisane ręcznie. Złożono go czcionką nastaleeq Kompleksu (KFGQPC Nastaleeq).
- **Odwołania:** wersy *Al-Muqaddimah al-Jazariyyah* są numerowane według powszechnego liczenia 109 wersów. W przypadku pozostałych książek podano miejsce, w którym omawiany jest temat, a nie numer strony, ponieważ wydania się różnią.
- **Różnice zdań:** gdy uczeni się różnią, poglądy podano krótko, a następnie to, co stosuje się u Hafsa drogą ash-Shatibiyyah.

Źródła

Imam Ibn al-Jazari (751 do 833 r. H.)

Shams ad-Din Abu al-Khayr Muhammad ibn Muhammad ibn Muhammad ibn 'Ali ibn Yusuf al-Jazari z Damaszku, uczony szafiicki, był czołowym mistrzem recytacji swoich czasów i ostatnim wielkim autorytetem w nauce Qira'at. Urodził się w Damaszku w 751 r. H. i zmarł w Szirazie w 833 r. H. Do jego dzieł w tej dziedzinie należą: poemat znany jako *Al-Muqaddimah al-Jazariyyah*; *at-*

Tamhid fi 'Ilm at-Tajwid, napisany na początku jego drogi naukowej; *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*, najobszerniejsze i najstaranniej zweryfikowane dzieło o lekcjach przekazanych masowo; oraz jego wersyfikacja *Tayyibat an-Nashr*. Dlatego jego słowa są podstawą tej książki.

Makki ibn Abi Talib al-Qaysi (355 do 437 r. H.)

Abu Muhammad Makki ibn Abi Talib Hammush al-Qaysi urodził się w Kairuanie w 355 r. H. i zmarł w Kordobie w 437 r. H.; był mistrzem Qira'at i języka arabskiego. Jego *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah wa Tahqiq Lafz at-Tilawah* jest jedną z najwcześniejszych książek poświęconych w całości tajweed. Jest najbardziej szczegółowa w opisie liter po kolei, w wyjaśnianiu ich cech i nazw oraz w ostrzeganiu przed błędami, które recytatorzy popełniają w każdej literze.

Szejk 'Abd al-Fattah al-Marsafi (zm. 1409 r. H.)

Szejk 'Abd al-Fattah ibn as-Sayyid 'Ajami al-Marsafi z Egiptu był uczonym Qira'at w czternastym wieku hidżry. Jego *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari* należy do najpełniejszych współczesnych książek o tajweed w riwajah Hafsa i słynie z porządku dydaktycznego, licznych przykładów oraz omówienia subtelnych kwestii i szczególnych słów.

Terminologia

Terminy techniczne tej nauki zachowano w formie arabskiej we wszystkich językach książki, ponieważ są to stałe nazwy, których uczeń powinien nauczyć się takimi, jakie są. W tym wydaniu każdy termin zapisano literami łacińskimi, z formą arabską w nawiasie przy pierwszym wystąpieniu w każdym rozdziale, na przykład ***Ghunnah*** (الغُنَّة). Na końcu książki znajduje się słowniczek terminów.

Przewodnik po kolorach

W przykładach z Koranu zabarwiono tylko litery, których dotyczy zasada; reszta słowa pozostaje czarna. Każdy kolor ma w całej książce jedno stałe znaczenie:

- Ghunnah: Ikhfa', Iqlab, Idgham bi-Ghunnah, podwojone Nun i Mim
- Izhar: Halqi, Shafawi, Qamari
- Litera zapisana, lecz niewymawiana, albo całkowicie zlana bez Ghunnah
- Qalqalah
- Madd na dwa takty: Tabi'i, Badal, Silah Sughra, 'Iwad
- Madd na cztery lub pięć taktów: Muttasil, Munfasil, Silah Kubra
- Madd Lazim na sześć taktów
- Madd na 2, 4 lub 6 taktów: 'Arid li-s-Sukun i Lin przy zatrzymaniu
- Tafkhim (ciężkie)
- Tarqiq (lekkie)
- Litera omawiana w przykładzie
- Przypadki szczególne: Sakt, Imalah, Tashil, Ishmam

Jak używane są kolory

مِنۢ بَعۡدِ

Al-Baqarah 2:27
Iqlab: Nun zmienia się w Mim, z Ghunnah

سَوَآءٌ عَلَيۡهِمۡ

Al-Baqarah 2:6
Madd Muttasil

Uwaga

Ta książka pomaga zrozumieć, ale nie zastępuje nauki u nauczyciela. Tajweed przyjmuje się przez ***Mushafahah*** (المُشَافَهَة) od biegłego nauczyciela, który słucha ucznia i go poprawia, tak jak Towarzysze przyjęli go od Proroka ﷺ.

ROZDZIAŁ 1

Wprowadzenie do nauki tajweed

1.1 Definicja tajweed

Językowo tajweed oznacza ulepszanie lub czynienie doskonałym. **Technicznie** jest to wymawianie każdej litery z jej miejsca artykulacji i oddawanie jej tego, co jej należne (حقّ), oraz tego, co jej przysługuje (مستحقّ) z cech. Imam Ibn al-Jazari zdefiniował to tak:

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٣٠ وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ صِفَةٍ لَهَا وَمُسْتَحَقَّهَا

٣١ وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ وَاللَّفْظُ فِي نَظِيرِهِ كَمِثْلِهِ

٣٢ مُكَمِّلًا مِنْ غَيْرِ مَا تَكَلُّفِ بِاللُّطْفِ فِي النُّطْقِ بِلَا تَعَسُّفِ

٣٣ وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ إِلَّا رِيَاضَةُ امْرِئٍ بِفَكِّهِ

To, co litera **należne**, to jej trwałe cechy, które nigdy jej nie opuszczają, takie jak ***Jahr*** (الجَهْر), ***Shiddah*** (الشِّدَّة) i ***Isti'la'*** (الاسْتِعْلَاء). To, co jej **przysługuje**, wynika z tych cech lub z sąsiednich liter, jak ***Tafkhim*** (التَّفْخِيم) i ***Tarqiq*** (التَّرْقِيق), ***Izhar*** (الإِظْهَار), ***Idgham*** (الإِدْغَام), ***Ikhfa'*** (الإِخْفَاء), ***Madd*** (المَدّ) i ***Qasr*** (القَصْر). „Sprowadzenie każdej litery do jej źródła” oznacza wymawianie jej z miejsca artykulacji; „wymawianie jej w podobnej jak w niej samej” oznacza nadawanie tej samej literze tej samej cechy wszędzie, a nie recytowanie jej dobrze w jednym miejscu i niedbale w innym.

Następnie imam wyjaśnia, że trzeba to robić łagodnie, bez wysiłku i przesady, i że osiąga się to tylko ćwiczeniem, czyli wielokrotnym powtarzaniem pod okiem biegłego nauczyciela.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 30 do 33; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: الكلام على حقيقة التجويد; Ibn al-Jazari, *at-Tamhid fi 'Ilm at-Tajwid*: باب معنى التجويد في مقدمة الكتاب; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: تعريف التجويد.

1.2 Przedmiot, pożytek i status

- **Przedmiot:** słowa Koranu w zakresie oddawania ich literom tego, co należne i co przysługuje.
- **Pożytek:** ochrona języka przed błędem w Księdze Allaha i recytowanie jej tak, jak została objawiona.
- **Twórca:** w praktyce Prorok ﷺ, który przyjął ją od Dżibrila i nauczył Towarzyszy. Jako nauka spisana: mistrzowie recytacji i języka; jednym z pierwszych, którzy napisali o niej osobno, był Abu Muzahim al-Khaqani (zm. 325 r. H.) w poemacie rymowanym na Ra', a potem Makki w *ar-Ri'ayah*.

Status: teoretyczne poznanie zasad jest obowiązkiem wspólnotowym, natomiast ich stosowanie podczas recytacji jest obowiązkiem każdego, kto recytuje Koran. Imam Ibn al-Jazari mówi:

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٢٧ وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتْمٌ لَازِمُ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرَانَ آثِمُ

٢٨ لِأَنَّهُ بِهِ الْإِلٰهُ أَنْزَلَا وَهٰكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا

٢٩ وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ التِّلَاوَةِ وَزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

Dowodem jest werset ﴿اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا ۚ﴾ (Al-Muzzammil 73:4). Ibn al-Jazari przekazuje w *an-Nashr* od 'Alego (niech Allah będzie z niego zadowolony), że ***Tartil*** (التَّرْتِيل) to „tajweed liter i znajomość miejsc zatrzymania". Wers poematu ma dwie lekcje: „kto nie recytuje Koranu z tajweed" i „kto nie recytuje Koranu poprawnie", a obie oznaczają, że zaniedbanie poprawnej wymowy jest grzechem.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 27 do 29; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب في معرفة حكم التجويد وأدلته; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: حكم التجويد.

1.3 Lahn (błąd) i jego rodzaje

Lahn (اللَّحْن) to błąd i odejście od poprawności w recytacji. Ma dwa rodzaje:

Rodzaj	Definicja	Przykłady	Status
Lahn Jali (اللَّحْن الجَلِيّ)	Oczywisty błąd, który psuje słowo, rozpoznawany przez recytatorów i innych, mogący zmienić znaczenie.	Zastąpienie litery lub samogłoski inną, nadanie sukun literze z samogłoską lub samogłoski literze niemej, np. czytanie Ta w ﴿اَنْعَمْتَ﴾ (Al-Fatihah 1:7) z dammą.	Zakazany jednomyślnie.
Lahn Khafi (اللَّحْن الخَفِيّ)	Błąd, który psuje tajweed, ale nie znaczenie; zauważają go tylko biegli recytatorzy.	Pominięcie Ghunnah lub Ikhfa', skrócenie wymaganego Madd lub uczynienie lekkiej litery ciężką.	Według mistrzów recytacji niedozwolony dla tego, kto może się nauczyć; niektórzy uważają go za niepożądany.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: الكلام على اللحن; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: اللحن وأقسامه.

1.4 Tempa recytacji

Recytacja ma kilka temp, wszystkie dozwolone, o ile przestrzega się zasad tajweed:

Tempo	Opis
Tahqiq (التَّحْقِيق)	Najwolniejsze, z pełnym Madd i pełnymi samogłoskami; odpowiednie do nauczania.

Tempo	Opis
Tartil	Spokojna, rozważna recytacja z refleksją; najlepsze tempo. Niektórzy uważają je za tożsame z Tahqiq.
Tadwir (التَّدْوِير)	Tempo pośrednie między Tahqiq a Hadr.
Hadr (الحَدْر)	Szybka recytacja z zachowaniem zasad; zwykle używana do powtórek.

Częsty błąd

Pośpiech, przez który znika litera lub samogłoska albo skraca się wymagane Madd, jest błędem, a nie *Hadr*.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: مراتب القراءة; Ibn al-Jazari, *at-Tamhid fi 'Ilm at-Tajwid*: باب مراتب القراءة; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: مراتب القراءة.

1.5 Qira'ah, riwajah i tariq

Sposób czytania przypisany jednemu z dziesięciu imamów nazywa się ***Qira'ah*** (القِرَاءَة), np. lekcja 'Asima. Przypisany jego przekazicielowi to ***Riwayah*** (الرِّوَايَة), np. Hafs od 'Asima. Przypisany tym, którzy przyszli po przekazicielu, to ***Tariq*** (الطَّرِيق), np. droga ash-Shatibiyyah, poemat *Hirz al-Amani* imama al-Qasima ibn Firruha ash-Shatibiego (zm. 590 r. H.). Według Ibn al-Jazariego lekcja jest autentyczna, gdy spełnia trzy warunki: zgodność z arabskim w jakiś ważny sposób, zgodność z pismem jednego z egzemplarzy uthmańskich choćby potencjalnie oraz autentyczny łańcuch przekazu.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: أركان القراءة الصحيحة في مقدمة الكتاب; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: القراءة والرواية والطريق.

1.6 Etykieta recytacji

- Szczerość wobec Allaha, recytowanie w stanie czystości i w czystym miejscu.
- Szukanie schronienia na początku oraz Basmalah na początku sur (zob. następny rozdział).
- Rozważanie i pokora oraz upiększanie głosu bez wysiłku, jak w hadisie „Zdobcie Koran swoimi głosami” (Abu Dawud, an-Nasa'i).
- Cierpliwość w nauce, gdyż Prorok ﷺ powiedział: „Biegły w Koranie jest z szlachetnymi, prawymi pisarzami, a ten, kto recytuje go jąkając się i z trudem, ma podwójną nagrodę” (Buchari i Muslim).

ROZDZIAŁ 2

Isti'adhah i Basmalah

2.1 Isti'adhah

Isti'adhah (الاسْتِعَاذَة) to wypowiedzenie przed recytacją أعوذ بالله من الشيطان الرجيم („Szukam schronienia u Allaha przed przeklętym szatanem"). Recytatorzy preferują to sformułowanie, ponieważ odpowiada słowom Koranu: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾﴾ (An-Nahl 16:98). Większość uczonych uważa je za zalecane na początku recytacji; niektórzy za obowiązkowe.

Na głos czy po cichu

Mówi się je na głos, gdy recytacja jest głośna i ktoś słucha, aby słuchacz był uważny od początku. Mówi się je po cichu, gdy recytuje się po cichu, w samotności, w modlitwie lub w grupie recytującej po kolei, gdy nie jest się pierwszym czytającym.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الاستعاذة; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: الاستعاذة.

2.2 Basmalah

Basmalah (البَسْمَلَة) to wypowiedzenie بسم الله الرحمن الرحيم. Hafs recytuje ją na początku każdej sury z wyjątkiem Bara'ah (at-Tawbah), niezależnie od tego, czy zaczyna od sury, czy łączy ją z poprzednią. Zaczynając w środku sury, recytator może ją wypowiedzieć lub pominąć; wielu mistrzów recytacji woli ją wypowiadać.

2.3 Sposoby łączenia na początku sury

Zaczynając od początku sury, dozwolone są cztery sposoby dla Isti'adhah, Basmalah i początku sury:

Sposób	Jak
Qat' al-jami'	Zatrzymać się po Isti'adhah, zatrzymać się po Basmalah, a następnie rozpocząć surę.
Zatrzymać się po pierwszym, połączyć drugie z trzecim	Zatrzymać się po Isti'adhah, a następnie połączyć Basmalah z surą.
Połączyć pierwsze z drugim, zatrzymać się przed trzecim	Połączyć Isti'adhah z Basmalah, zatrzymać się, a następnie rozpocząć surę.
Wasl al-jami'	Połączyć wszystkie trzy jednym oddechem.

2.4 Basmalah między dwiema surami

Łącząc koniec sury z początkiem następnej, dozwolone są trzy sposoby, a czwarty nie:

Sposób	Jak	Status
Qat' al-jami'	Zatrzymać się na końcu sury, zatrzymać się po Basmalah, a następnie zacząć.	Dozwolone
Zatrzymać się po pierwszym, połączyć drugie z trzecim	Zatrzymać się na końcu sury, a następnie połączyć Basmalah z następną.	Dozwolone
Wasl al-jami'	Połączyć koniec sury, Basmalah i następną surę.	Dozwolone
Połączyć pierwsze z drugim, zatrzymać się przed trzecim	Połączyć koniec sury z Basmalah i zatrzymać się na niej.	Niedozwolone, ponieważ sugeruje, że Basmalah należy do końca poprzedniej sury.

2.5 Sura Bara'ah (at-Tawbah)

Na początku Bara'ah nie ma Basmalah. Zaczynając od niej, recytator mówi tylko Isti'adhah, a następnie zatrzymuje się lub łączy ją z początkiem: ﴿بَرَآءَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ﴾ (At-Tawbah 9:1). Łącząc ją z końcem al-Anfal, ma trzy sposoby bez Basmalah: zatrzymanie z oddechem, ***Sakt*** (السَّكْت) bez oddechu lub ***Wasl*** (الوَصْل). Zaczynając w jej środku, mistrzowie recytacji różnią się co do Basmalah.

> **Uwaga**
>
> Zaczynając w środku sury od wersetu, który wspomina szatana lub coś, czego nie wypada łączyć z imieniem Allaha, lepiej zatrzymać się po Basmalah, jak w ﴿اَلشَّيْطٰنُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ﴾ (Al-Baqarah 2:268).

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب البسملة; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: البسملة وأوجهها بين السورتين.

ROZDZIAŁ 3

Makharij: miejsca artykulacji

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٩ مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةَ عَشَرْ عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مَنِ اخْتَبَرْ

١٠ فَأَلِفُ الْجَوْفِ وَأُخْتَاهَا وَهِي حُرُوفُ مَدٍّ لِلْهَوَاءِ تَنْتَهِي

١١ ثُمَّ لِأَقْصَى الْحَلْقِ هَمْزٌ هَاءُ ثُمَّ لِوَسْطِهِ فَعَيْنٌ حَاءُ

١٢ أَدْنَاهُ غَيْنٌ خَاؤُهَا وَالْقَافُ أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقُ ثُمَّ الْكَافُ

١٣ أَسْفَلُ وَالْوَسْطُ لِجِيمُ الشِّينُ يَا وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا

١٤ الَاضْرَاسَ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمْنَاهَا وَاللَّامُ أَدْنَاهَا لِمُنْتَهَاهَا

١٥ وَالنُّونُ مِنْ طَرَفِهِ تَحْتُ اجْعَلُوا وَالرَّا يُدَانِيهِ لِظَهْرٍ أَدْخَلُ

١٦ وَالطَّاءُ وَالدَّالُ وَتَا مِنْهُ وَمِنْ عُلْيَا الثَّنَايَا وَالصَّفِيرُ مُسْتَكِنْ

١٧ مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ الثَّنَايَا السُّفْلَى وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَثَا لِلْعُلْيَا

١٨ مِنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَهْ فَالْفَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَايَا الْمُشْرِفَهْ

١٩ لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمُ وَغُنَّةٌ مَخْرَجُهَا الْخَيْشُومُ

3.1 Czym jest makhraj i jak go znaleźć

Makhraj (المَخْرَج) to miejsce, w którym dźwięk litery się zatrzymuje, nadając jej odrębną tożsamość. Aby go znaleźć, uczyń literę niemą lub podwojoną, postaw przed nią hamzah z samogłoską i wymów ją, a potem zauważ, gdzie dźwięk się zatrzymuje: to jest jej makhraj, jak w أَبْ، أَتْ، أَقْ.

Makhraj jest albo **określony** (muhaqqaq), oparty na konkretnej części gardła, języka lub warg, jak w przypadku większości liter; albo **szacowany** (muqaddar), nieoparty na konkretnej części, co jest makhrajem ***Huruf al-Madd*** (حُرُوف المَدّ), ponieważ kończą się dopiero, gdy kończy się oddech, jak mówi imam: „litery Madd, które kończą się z powietrzem”.

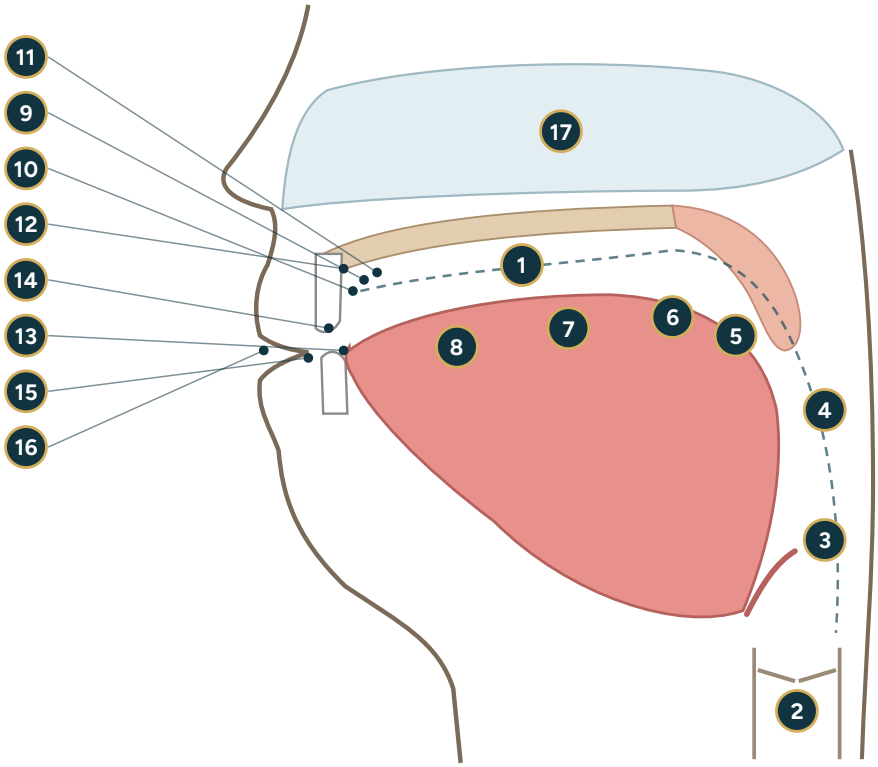
3.2 Liczba makharij

Pogląd wybrany przez Ibn al-Jazariego i większość uczonych mówi, że makharij jest **siedemnaście**; to pogląd al-Khalila ibn Ahmada. Sibawayh i jego następcy, jak ash-Shatibi, liczyli **szesnaście**, pomijając ***Jawf*** (الجَوْف) i przypisując jego litery gardłu, środkowi języka i wargom. Al-

Farra' liczył **czternaście**, dając Lam, Nun i Ra' jeden makhraj. Wszystkie mieszczą się w pięciu obszarach ogólnych: *Jawf*, ***Halq*** (الحَلْق), ***Lisan*** (اللِّسَان), ***Shafatan*** (الشَّفَتَان) i ***Khayshum*** (الخَيْشُوم).

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 9 do 19; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب مخارج الحروف; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب مخارج الحروف; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: مخارج الحروف.

3.3 Siedemnaście makharij

Rysunek 1: przybliżony widok boczny jamy ustnej, gardła i nosa. Numery to numery miejsc artykulacji w tabeli.

#	Obszar	Dokładne miejsce	Litery
1	Jawf	Pusta przestrzeń wewnątrz gardła i jamy ustnej	ا و ي (المدية)
2	Halq	Najgłębsza część gardła, najbliżej klatki piersiowej	ء ه
3	Halq	Środek gardła	ع ح
4	Halq	Najbliższa część gardła, przy jamie ustnej	غ خ
5	Lisan	Tył języka z podniebieniem miękkim powyżej	ق
6	Lisan	Tył języka, nieco przed Qaf, przy podniebieniu	ك
7	Lisan	Środek języka z podniebieniem twardym powyżej	ج ش ي
8	Lisan	Jedna lub obie krawędzie języka przy górnych zębach trzonowych; lewa strona jest łatwiejsza i częstsza	ض

#	Obszar	Dokładne miejsce	Litery
9	Lisan	Przednia część obu krawędzi aż do czubka, przy dziąśle górnych zębów	ل
10	Lisan	Czubek języka przy dziąśle górnych siekaczy, nieco poniżej Lam	ن
11	Lisan	Czubek z odrobiną grzbietu języka, przy górnym dziąśle, nieco głębiej niż Nun	ر
12	Lisan	Czubek języka przy nasadzie górnych siekaczy	ط د ت
13	Lisan	Czubek języka tuż nad dolnymi siekaczami, z małą szczeliną	ص ز س
14	Lisan	Czubek języka przy krawędziach górnych siekaczy	ظ ذ ث
15	Shafatan	Wewnętrzna strona dolnej wargi przy krawędziach górnych siekaczy	ف
16	Shafatan	Obie wargi: zamknięte dla Ba i Mim, zaokrąglone i otwarte dla Waw	و ب م
17	Khayshum	Wewnętrzna tylna część nosa	الغنة

Przykłady z al-Fatihah

مٰلِكِ

Al-Fatihah 1:4
Alif z Jawf (1)

اَلْحَمْدُ

Al-Fatihah 1:2
Ha' ze środka gardła (3)

غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ

Al-Fatihah 1:7
Ghayn z bliższej części gardła (4); Dad z krawędzi języka (8)

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ

Al-Fatihah 1:6
Sad z czubka (13); Qaf z tyłu języka (5)

نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ

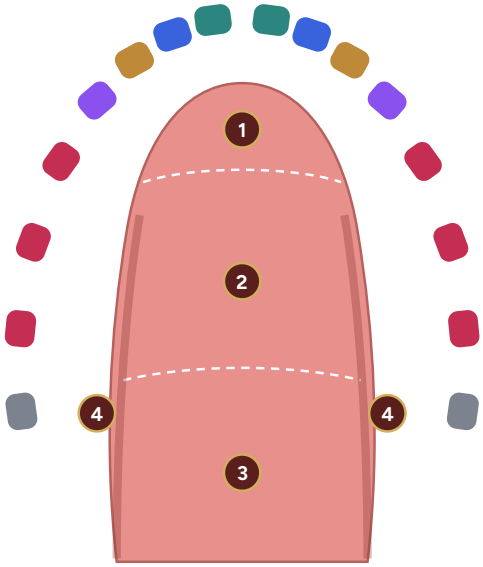
Al-Fatihah 1:5
'Ayn ze środka gardła (3); Ya Madd z Jawf (1)

الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ

Al-Fatihah 1:7
Dhal z krawędzi zębów (14); Ta z ich nasady (12)

3.4 Zęby i części języka

Uczeń potrzebuje nazw zębów i części języka, ponieważ makharij opisuje się za ich pomocą. Zębów jest zwykle trzydzieści dwa: w każdej szczęce dwa siekacze przyśrodkowe, dwa siekacze boczne, dwa kły, dwa przedtrzonowce, sześć trzonowców i dwa zęby mądrości.

- Thanaya (4): siekacze przyśrodkowe
- Ruba'iyyat (4): siekacze boczne
- Anyab (4): kły
- Dawahik (4): pierwsze przedtrzonowce
- Tawahin (12): zęby trzonowe
- Nawajidh (4): zęby mądrości

1. Czubek języka: Nun, Ra'; Ta', Dal, Ta; Sad, Zay, Sin; Dha', Dhal, Tha
2. Środek języka: Jim, Shin i Ya, które nie jest literą Madd
3. Tył języka: Qaf, potem Kaf
4. Dwie krawędzie języka: Dad przy górnych zębach trzonowych, a Lam z ich przedniej części

Rysunek 2: górne zęby i język widziane z góry. Liczby w nawiasach obejmują zęby obu szczęk.

3.5 Na co uważać

- **Dad i Dha':** litery najłatwiej mylone. Dad pochodzi z krawędzi języka przy górnych zębach trzonowych, z ***Istitalah*** (الاسْتِطَالَة); Dha' pochodzi z czubka języka przy krawędziach górnych siekaczy. Dad nie wolno wymawiać jak Dha' ani jak ciężkiego Dal.
- **Hamzah i Ha':** pochodzą z najdalszego punktu, dlatego trzeba je starannie wymawiać w pełni, zwłaszcza nieme Ha' i Ha' na końcu słowa.
- **'Ayn i Ha':** uważaj, aby nie zamieniać 'Ayn w Hamzah ani Ha' w lekkie Ha', jak robi wielu nie-Arabów.
- **Tha, Dhal i Dha':** czubek języka musi lekko wysunąć się, by dotknąć krawędzi przednich zębów; nie wolno ich wymawiać jak Sin czy Zay.

> **Uwaga**
>
> Przed Alif zawsze stoi fathah, przed Waw Madd dammah, a przed Ya Madd kasrah. Gdy Waw lub Ya jest nieme po fathah, jest to litera ***Lin*** (اللِّين) i nie pochodzi z Jawf: Waw pochodzi z warg, a Ya ze środka języka.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب مخارج الحروف; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب مخارج الحروف وذكر الأسنان; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: مخارج الحروف وأسماء الأسنان.

ROZDZIAŁ 4

Sifat: cechy liter

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٢٠ صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرِخْوٌ مُسْتَفِلْ مُنْفَتِحٌ مُصْمَتَةٌ وَالضِّدَّ قُلْ

٢١ مَهْمُوسُهَا فَحَثَّهُ شَخْصٌ سَكَتْ شَدِيدُهَا لَفْظُ أَجِدْ قَطٍ بَكَتْ

٢٢ وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ لِنْ عُمَرْ وَسَبْعُ عُلْوٍ خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ حَصَرْ

٢٣ وَصَادُ ضَادٌ طَاءُ ظَاءٌ مُطْبَقَهْ وَفِرَّ مِنْ لُبِّ الْحُرُوفُ الْمُذْلَقَهْ

٢٤ صَفِيرُهَا صَادٌ وَزَايٌ سِينُ قَلْقَلَةٌ قُطْبُ جَدٍ وَاللِّينُ

٢٥ وَاوٌ وَيَاءٌ سُكِّنَا وَانْفَتَحَا قَبْلَهُمَا وَالِانْحِرَافُ صُحِّحَا

٢٦ فِي اللَّامِ وَالرَّا وَبِتَكْرِيرٍ جُعِلْ وَلِلتَّفَشِّي الشِّينُ ضَادًا اسْتَطِلْ

4.1 Definicja i pożytek

Sifah (الصِّفَة) to sposób, w jaki litera powstaje w swoim makhraju: czy oddech płynie, czy jest zatrzymany, czy dźwięk płynie, czy jest zatrzymany, czy język się unosi, czy pozostaje nisko i tak dalej. Makhraj określa, gdzie litera powstaje; sifah określa, jak.

- **Pierwszy pożytek:** odróżnianie liter o wspólnym makhraju; bez sifat Ta', Dal i Ta byłyby jednym dźwiękiem.
- **Drugi:** poprawa wymowy liter z różnych makharij.
- **Trzeci:** znajomość liter mocnych i słabych, by wiedzieć, gdzie zlanie jest dozwolone, a gdzie nie.

Sifat są dwojakie: ***Sifat Lazimah*** (الصِّفَات اللَّازِمَة), które nigdy nie opuszczają litery i są tematem tego rozdziału; oraz ***Sifat 'Aridah*** (الصِّفَات العَارِضَة), które pojawiają się w jednych sytuacjach, a w innych nie, jak Tafkhim i Tarqiq, Izhar, Idgham, Iqlab, Ikhfa', Madd i Qasr. Ibn al-Jazari wyliczył siedemnaście cech trwałych, a Makki w *ar-Ri'ayah* wymienił znacznie więcej cech i nazw. Są dwa typy: cechy mające przeciwieństwo i cechy bez przeciwieństwa.

4.2 Cechy mające przeciwieństwo

Cecha	Definicja	Litery
Hams (الهَمْس)	Oddech płynie przy wymawianiu litery, z powodu słabego nacisku na makhraj	فَحَثَّهُ شَخْصٌ سَكَتْ (10)

Cecha	Definicja	Litery
Jahr (الجَهْر)	Oddech jest zatrzymany z powodu silnego nacisku na makhraj	Wszystkie pozostałe (18)
Shiddah (الشِّدَّة)	Dźwięk jest zatrzymany z powodu pełnego nacisku na makhraj	أَجِدْ قَطٍ بَكَتْ (8)
Tawassut (التَّوَسُّط)	Dźwięk pośredni między Shiddah a Rakhawah	لِنْ عُمَرْ (5)
Rakhawah (الرَّخَاوَة)	Dźwięk płynie z powodu słabego nacisku	Pozostałe (15)
Isti'la' (الاسْتِعْلَاء)	Tył języka unosi się ku podniebieniu	خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ (7)
Istifal (الاسْتِفَال)	Język pozostaje nisko, z dala od podniebienia	Pozostałe (21)
Itbaq (الإِطْبَاق)	Część języka przylega do podniebienia, a dźwięk zostaje zamknięty między nimi	ص ض ط ظ (4)
Infitah (الانْفِتَاح)	Język pozostaje oddzielony od podniebienia, a powietrze przechodzi między nimi	Pozostałe (24)
Idhlaq (الإِذْلَاق)	Litera jest lekka i szybka, pochodzi z czubka języka lub z wargi	فِرَّ مِنْ لُبِّ (6)
Ismat (الإِصْمَات)	Dosłownie «powstrzymanie»; technicznie ciężkość (nie Tafkhim): żadne arabskie słowo o czterech lub pięciu literach rdzennych nie powstaje wyłącznie z tych liter	Pozostałe (22)

Uwaga

Liczby w tabeli dotyczą dwudziestu ośmiu liter, bez Alif Madd. Kto liczy także Alif, dodaje jeden do Jahr, Rakhawah, Istifal, Infitah i Ismat, co daje 19, 16, 22, 25 i 23.

4.3 Cechy bez przeciwieństwa

Cecha	Definicja	Litery
Safir (الصَّفِير)	Dodatkowy ostry dźwięk podobny do gwizdu ptaka	ص ز س
Qalqalah (القَلْقَلَة)	Makhraj drga, gdy litera jest niema, dając wyraźne echo	قُطْبُ جَدٍ
Lin (اللِّين)	Litera wychodzi łatwo, bez wysiłku	Nieme Waw i Ya po fathah
Inhiraf (الانْحِرَاف)	Litera po opuszczeniu swojego makhraju odchyla się ku innemu	ل ر
Takrir (التَّكْرِير)	Czubek języka drży przy Ra'; uczy się tego, by tego unikać	ر

Cecha	Definicja	Litery
Tafashshi (التَفَشّي)	Powietrze rozchodzi się w jamie ustnej	ش
Istitalah (الاسْتِطَالَة)	Dźwięk rozciąga się wzdłuż krawędzi języka od przodu do tyłu	ض

Niektórzy uczeni, jak al-Marsafi, dodają ***Ghunnah*** (الغُنَّة) dla Nun i Mim oraz ***Khafa'*** (الخَفَاء) (ukrycie) dla liter Madd i Ha'.

Przykłady

كُوِّرَتْ

At-Takwir 81:1

Hams w niemym Ta: oddech płynie

قَدْ اَفْلَحَ

Al-Mu'minun 23:1

Jahr, Shiddah i Qalqalah w Dal

الصِّرَاطَ

Al-Fatihah 1:6

Itbaq i Isti'la' w Sad i Ta'

اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝٢

Al-Ikhlas 112:2

Safir w Sad

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

Al-Baqarah 2:20

Tafashshi w Shin

وَلَا الضَّآلِّيْنَ

Al-Fatihah 1:7

Istitalah w Dad

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 20 do 26; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب صفات الحروف; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: ذكر ألقاب الحروف وصفاتها; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: صفات الحروف.

4.4 Tabela cech każdej litery

Pierwsze pięć kolumn podaje jedną cechę z każdej pary: (1) Hams lub Jahr, (2) Shiddah, Tawassut lub Rakhawah, (3) Isti'la' lub Istifal, (4) Itbaq lub Infitah, (5) Idhlaq lub Ismat. Każda litera ma co najmniej pięć cech, a może mieć do siedmiu.

Litera	1	2	3	4	5	Inne
ء	Jahr	Shiddah	Istifal	Infitah	Ismat	·
ب	Jahr	Shiddah	Istifal	Infitah	Idhlaq	Qalqalah
ت	Hams	Shiddah	Istifal	Infitah	Ismat	·
ث	Hams	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	·
ج	Jahr	Shiddah	Istifal	Infitah	Ismat	Qalqalah
ح	Hams	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	·
خ	Hams	Rakhawah	Isti'la'	Infitah	Ismat	·
د	Jahr	Shiddah	Istifal	Infitah	Ismat	Qalqalah
ذ	Jahr	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	·

Litera	1	2	3	4	5	Inne
ر	Jahr	Tawassut	Istifal	Infitah	Idhlaq	Inhiraf، Takrir
ز	Jahr	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	Safir
س	Hams	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	Safir
ش	Hams	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	Tafashshi
ص	Hams	Rakhawah	Isti'la'	Itbaq	Ismat	Safir
ض	Jahr	Rakhawah	Isti'la'	Itbaq	Ismat	Istitalah
ط	Jahr	Shiddah	Isti'la'	Itbaq	Ismat	Qalqalah
ظ	Jahr	Rakhawah	Isti'la'	Itbaq	Ismat	·
ع	Jahr	Tawassut	Istifal	Infitah	Ismat	·
غ	Jahr	Rakhawah	Isti'la'	Infitah	Ismat	·
ف	Hams	Rakhawah	Istifal	Infitah	Idhlaq	·
ق	Jahr	Shiddah	Isti'la'	Infitah	Ismat	Qalqalah
ك	Hams	Shiddah	Istifal	Infitah	Ismat	·
ل	Jahr	Tawassut	Istifal	Infitah	Idhlaq	Inhiraf
م	Jahr	Tawassut	Istifal	Infitah	Idhlaq	Ghunnah
ن	Jahr	Tawassut	Istifal	Infitah	Idhlaq	Ghunnah
ه	Hams	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	·
و	Jahr	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	Lin
ي	Jahr	Rakhawah	Istifal	Infitah	Ismat	Lin

Lin w tej tabeli dotyczy Waw i Ya tylko wtedy, gdy są nieme po fathah.

4.5 Mocne i słabe

Cechy mocne: Jahr, Shiddah, Isti'la', Itbaq, Safir, Qalqalah, Inhiraf, Takrir, Tafashshi, Istitalah i Ghunnah. Cechy słabe: Hams, Rakhawah, Istifal, Infitah, Lin i Khafa'. Tawassut, Idhlaq i Ismat nie są uważane ani za mocne, ani za słabe według al-Marsafiego i innych. Litera jest mocna lub słaba zależnie od tego, ile mocnych cech łączy; najmocniejszą literą jest Ta', a najsłabszą Ha'.

> **Uwaga**
>
> Cechy odróżniają litery o wspólnym makhraju: Ta', Dal i Ta pochodzą z jednego miejsca, ale tylko Ta' ma Isti'la' i Itbaq, tylko Ta ma Hams, a Dal ma Jahr i Shiddah bez Itbaq. To samo dotyczy Sad, Zay i Sin oraz Dha', Dhal i Tha.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب صفات الحروف; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب ذكر الحروف القوية والضعيفة; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: تقسيم الصفات إلى قوية وضعيفة.

ROZDZIAŁ 5

Litery po kolei

Po makharij i sifat recytator musi znać każdą literę z osobna: jej makhraj, główne cechy i błędy popełniane przy jej wymowie. To metoda imama Makkiego w *ar-Ri'ayah*, który poświęcił każdej literze osobny rozdział. Imam Ibn al-Jazari w Muqaddimah ostrzegał przed literami i słowami, w których błędy są częste.

5.1 Tabela liter z najważniejszymi ostrzeżeniami

Litera	Nr makhraju	Najważniejsze
ا	1	Idzie za literą poprzedzającą pod względem ciężkości lub lekkości; nigdy ciężkie po lekkiej literze.
ء	2	Wymawiana łagodnie, bez nacisku; wyraźna, gdy niema; złagodzona tylko tam, gdzie to przekazano.
ه	2	Najsłabsza i najbardziej ukryta litera; wyraźna w środku i na końcu, zwłaszcza powtórzona lub niema.
ع	3	Nie może stać się Hamzah; niema jest wyraźna z Tawassut, bez napięcia.
ح	3	Nie może stać się lekkim Ha' ani Kha'; wyraźna obok 'Ayn lub Ha'.
غ	4	Ciężka bez przesady; nie może stać się Qaf.
خ	4	Ciężka, bez przesadzania w stronę Qaf lub Ghayn.
ق	5	Shiddah, Jahr i Isti'la'; nie może stać się Kaf ani Ghayn; Qalqalah, gdy niema.
ك	6	Jej Hams i Shiddah muszą być wyraźne, zwłaszcza przy powtórzeniu.
ج	7	Napięta i dźwięczna; nie może zmięknąć jak Shin; Qalqalah, gdy niema.
ش	7	Jej Tafashshi musi być wyraźne, zwłaszcza gdy niema lub podwojona.
ي	7	Ze środka języka, gdy nie jest literą Madd; nie podwajać pojedynczego Ya.
ض	8	Z krawędzi języka z ***Istitalah*** (الاسْتِطَالَة); nie może stać się Dha' ani ciężkim Dal.
ل	9	Lekka, z wyjątkiem imienia Allaha po fathah lub dammah; zachować pełny sukun.
ن	10	Ma wrodzone Ghunnah, w pełni słyszalne, gdy podwojona, ukryta lub zlana.

Litera	Nr makhraju	Najważniejsze
ر	11	Ukrywać jej drżenie, zwłaszcza gdy podwojona; ma zasady ciężkości i lekkości.
ط	12	Najmocniejsza litera; Qalqalah, gdy niema; jej Itbaq pozostaje przy zlaniu z Ta.
د	12	Qalqalah, gdy niema; nigdy ciężka.
ت	12	Jej Hams musi być wyraźny; nie może stać się ciężka jak Ta'.
ص	13	Itbaq, Isti'la' i Safir; nie może stać się Sin.
ز	13	Dźwięczna z Safir; nie może stać się Sin.
س	13	Bezdźwięczna z Safir; nie może stać się Sad przed ciężką literą.
ظ	14	Czubek języka przy zębach, z Itbaq; nie może stać się ciężkim Zay.
ذ	14	Nie może stać się Zay ani Dal.
ث	14	Nie może stać się Sin ani Ta.
ف	15	Lekka i bezdźwięczna; nie ciężka obok ciężkiej litery.
و	16	Z zaokrąglonymi wargami; Waw Madd jest wydłużane, nie podwajane i nie zlewane z następnym Waw.
ب	16	Napięta i dźwięczna; nigdy ciężka; Qalqalah, gdy niema.
م	16	Z zamkniętymi wargami; lekka przed ciężką literą; Ghunnah słyszalne, gdy podwojona.

Źródła: Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: أبواب الحروف حرفًا حرفًا; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: الكلام على كل حرف وما يجب له.

5.2 Zachowywanie lekkości liter lekkich

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٣٤ فَرَقِّقَنْ مُسْتَفِلًا مِنْ أَحْرُفِ — وَحَاذِرَنْ تَفْخِيمَ لَفْظِ الْأَلِفِ

٣٥ وَهَمْزَ الْحَمْدُ أَعُوذُ اهْدِنَا — اللَّهُ ثُمَّ لَامَ لِلَّهِ لَنَا

٣٦ وَلْيَتَلَطَّفْ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضْ — وَالْمِيمَ مِنْ مُخْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضْ

Poeta nakazuje zachować lekkość wszystkich liter ***Istifal*** (الاسْتِفَال) i wymienia te, w których błędy są częste: **Alif** nigdy nie jest ciężkie po lekkiej literze; **Hamzah** na początku słów; **Lam** obok imienia Allaha lub ciężkiej litery; oraz **Mim** obok ciężkiej litery.

اَلْحَمْدُ Al-Fatihah 1:2 Hamzah jest lekka na początku	اِهْدِنَا Al-Fatihah 1:6 Lekka Hamzah	وَلْيَتَلَطَّفْ Al-Kahf 18:19 Lam pozostaje lekkie przed Ta'
وَلَا الضَّآلِّيْنَ Al-Fatihah 1:7 Lam w *wa-la* pozostaje lekkie przed Dad	فِيْ مَخْمَصَةٍ Al-Ma'idah 5:3 Mim pozostaje lekkie przed Kha'	فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ ۙ Al-Baqarah 2:10 Mim pozostaje lekkie przed ciężkim Ra'

5.3 Ba, Jim i litery Qalqalah

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٣٧ وَبَاءَ بَرْقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ بِذِي
وَاحْرِصْ عَلَى الشِّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي

٣٨ فِيهَا وَفِي الْجِيمِ كَجُبِّ الصَّبْرِ
رَبْوَةٍ اجْتُثَّتْ وَحَجِّ الْفَجْرِ

٣٩ وَبَيِّنَنْ مُقَلْقَلًا إِنْ سَكَنَا
وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبْيَنَا

Ba jest lekkie; unikaj czynienia go ciężkim w słowach takich jak ﴿وَبَرْقٌ﴾ (Al-Baqarah 2:19) i ﴿وَبٰطِلٌ﴾ (Al-A'raf 7:139) oraz osłabiania go w ﴿بِهِمْ﴾ (Al-Baqarah 2:15). Zachowaj Shiddah i Jahr w Ba i Jim, zwłaszcza podwojonych lub niemych, aby ani oddech, ani dźwięk z nimi nie płynęły, jak w tych przykładach:

Ba i Jim, podwojone i nieme

اَشَدُّ حُبًّا Al-Baqarah 2:165	وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ Al-Balad 90:17	بِرَبْوَةٍ Al-Baqarah 2:265
اجْتُثَّتْ Ibrahim 14:26	اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ Al-Baqarah 2:197	وَالْفَجْرِ ۝١ Al-Fajr 89:1

Następnie nakazuje wyraźnie zaznaczać ***Qalqalah*** (القَلْقَلَة) w jej literach, gdy są nieme, i zauważa, że przy zatrzymaniu jest ona wyraźniejsza. Szczegóły w rozdziale o Qalqalah.

5.4 Ha' i Sin

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٤٠ وَحَاءَ حَصْحَصَ أَحَطتُّ الْحَقُّ — وَسِينَ مُسْتَقِيمٍ يَسْطُو يَسْقُو

Wymawiaj Ha' wyraźnie, gdy się powtarza lub stoi obok bliskiej litery, jak w ﴿حَصْحَصَ الْحَقُّ﴾ (Yusuf 12:51) i ﴿اَحَطْتُّ﴾ (An-Naml 27:22). Unikaj czynienia Sin ciężkim przed Ta' lub Qaf, aż stanie się Sad, jak w ﴿يَسْطُوْنَ﴾ (Al-Hajj 22:72), ﴿يَسْقُوْنَ﴾ (Al-Qasas 28:23) i ﴿الْمُسْتَقِيْمَ﴾ (Al-Fatihah 1:6).

5.5 Sukun, Infitah i Shiddah

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٤٧ وَاحْرِصْ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا — أَنْعَمْتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعْ ضَلَلْنَا

٤٨ وَخَلِّصِ انْفِتَاحَ مَحْذُورًا عَسَى — خَوْفَ اشْتِبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى

٤٩ وَرَاعِ شِدَّةً بِكَافٍ وَتِا — كَشِرْكِكُمْ وَتَتَوَفَّى فِتْنَتَا

- **Pełny sukun:** w niemym Lam, Nun, Mim lub Ghayn przed bliską literą; nie dodawaj samogłoski i nie zlewaj, jak w ﴿وَاِذْ جَعَلْنَا﴾ (Al-Baqarah 2:125), ﴿اَنْعَمْتَ﴾ (Al-Fatihah 1:7), ﴿الْمَغْضُوْبِ﴾ (Al-Fatihah 1:7) i ﴿ضَلَلْنَا﴾ (As-Sajdah 32:10).
- **Czyste Infitah:** w Dhal i Sin, aby ﴿مَحْذُوْرًا﴾ (Al-Isra 17:57) nie pomylić z ﴿مَحْظُوْرًا﴾ (Al-Isra 17:20), ani ﴿وَعَسٰٓى﴾ (Al-Baqarah 2:216) z ﴿وَعَصٰٓى﴾ (Taha 20:121).
- **Zachowanie Shiddah:** w Kaf i Ta, gdy się powtarzają, jak w ﴿بِشِرْكِكُمْ﴾ (Fatir 35:14), ﴿تَتَوَفّٰىهُمُ﴾ (An-Nahl 16:28) i ﴿وَالْفِتْنَةُ﴾ (Al-Baqarah 2:191).

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 34 do 49; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: فصل في تجويد الحروف وتصحيحها; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: أبواب الحروف; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: التنبيهات على بعض الحروف.

5.6 Dad i Dha'

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٥٢ وَالضَّادَ بِاسْتِطَالَةٍ وَمَخْرَجِ — مَيِّزْ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَجِي

٥٣ فِي الظَّعْنِ ظِلِّ الظُّهْرِ عُظْمِ الْحِفْظِ — أَيْقِظْ وَأَنْظِرْ عَظْمِ ظَهْرِ اللَّفْظِ

٥٤ ظَاهِرْ لَظَى شُوَاظُ كَظْمٍ ظَلَمَا — اغْلُظْ ظَلَامَ ظُفُرٍ انْتَظِرْ ظَمَا

٥٥ أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعِظْ سِوَى — عِضِينَ ظَلَّ النَّحْلِ زُخْرُفٍ سَوَا

٥٦ وَظَلْتَ ظَلْتُمْ وَبِرُومٍ ظَلُّوا — كَالْحِجْرِ ظَلَّتْ شُعَرَا نَظَلُّ

٥٧ يَظْلَلْنَ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْتَظِرِ — وَكُنْتَ فَظًّا وَجَمِيعِ النَّظَرِ

٥٨ إِلَّا بِوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى نَاضِرَهْ — وَالْغَيْظِ لَا الرَّعْدِ وَهُودٍ قَاصِرَهْ

٥٩ وَالْحَظِّ لَا الْحَضِّ عَلَى الطَّعَامِ — وَفِي ظَنِينٍ الْخِلَافُ سَامِي

٦٠ وَإِنْ تَلَاقَيَا الْبَيَانُ لَازِمُ — أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعَضُّ الظَّالِمُ

٦١ وَاضْطُرَّ مَعْ وَعَظْتَ مَعْ أَفَضْتُمُ — وَصَفِّ هَا جِبَاهُهُمْ عَلَيْهِمُ

Ponieważ Dad i Dha' brzmią najbardziej podobnie, poeta zebrał wszystkie słowa koraniczne z Dha'; wszystko inne pisze się z Dad. Do jego rdzeni należą: الظَّعن، الظِّل، الظُّهر، العَظْم، الحفظ، اليَقَظة، الإنظار، اللفظ، الظاهر، لظى، الشُّواظ، الكَظْم، الظلم، الغِلظة، الظلام، الظُّفُر، الانتظار، الظمأ، الظن، الوعظ، ظلّ، المحظور، الفظ، النظر، الغيظ، الحظ.

Wyłączył słowa pisane z Dad, które brzmią podobnie: ﴿عِضِينَ﴾ (Al-Hijr 15:91), ﴿نَاضِرَةٌ﴾ (Al-Qiyamah 75:22), ﴿نَضْرَةً﴾ (Al-Insan 76:11), ﴿نَضْرَةَ﴾ (Al-Mutaffifin 83:24), ﴿تَغِيضُ﴾ (Ar-Ra'd 13:8), ﴿وَغِيضَ﴾ (Hud 11:44) i ﴿يَحُضُّ﴾ (Al-Haqqah 69:34). W ﴿بِضَنِينٍ﴾ (At-Takwir 81:24) lekcje się różnią; Hafs czyta je z Dad.

Gdy Dad spotyka Dha' lub bliską literę, obie trzeba wymówić wyraźnie, aby jedna nie zlała się z drugą:

Wyraźne rozdzielenie

فَمَنِ اضْطُرَّ Al-Baqarah 2:173	يَعَضُّ الظَّالِمُ Al-Furqan 25:27	اَنْقَضَ ظَهْرَكَ Ash-Sharh 94:3
جِبَاهُهُمْ At-Tawbah 9:35 Oba Ha' wyraźnie	اَفَضْتُمْ Al-Baqarah 2:198	اَوَعَظْتَ Ash-Shu'ara 26:136

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 52 do 61; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: الكلام على الضاد والظاء; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب الضاد وباب الظاء; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: الفرق بين الضاد والظاء.

ROZDZIAŁ 6

Tafkhim i Tarqiq: litery ciężkie i lekkie

6.1 Definicje

Tafkhim (التَّفْخِيم) oznacza językowo tuczenie; technicznie jest to pełnia, która wchodzi w dźwięk litery, tak że usta wypełniają się jej echem. ***Tarqiq*** (التَّرْقِيق) oznacza wyszczuplanie; technicznie jest to cienkość dźwięku, tak że usta nie wypełniają się jego echem.

6.2 Litery według ciężkości

Grupa	Litery	Zasada
Litery Isti'la'	خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ	Zawsze ciężkie; najcięższe są litery Itbaq: Sad, Dad, Ta', Dha'
Litery Istifal	Wszystkie pozostałe	Zawsze lekkie, z wyjątkiem trzech
Raz ciężkie, raz lekkie	الألف، واللام من اسم الله، والراء	Zależnie od sytuacji, jak wyjaśniono poniżej

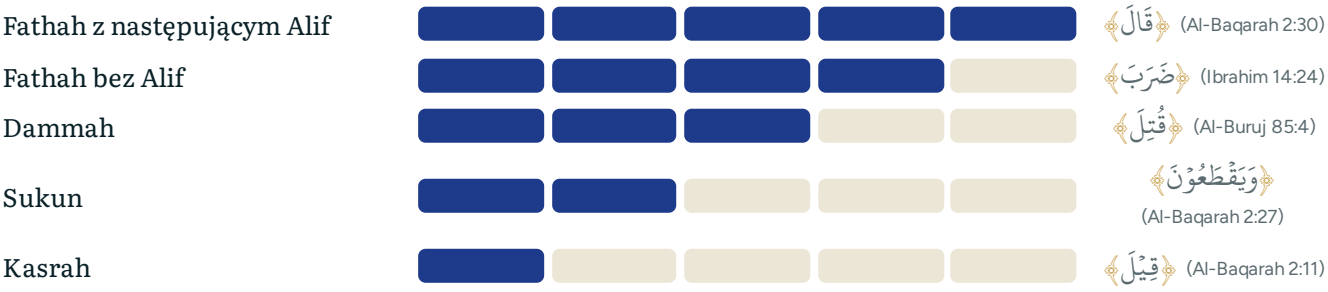
Podobnie ***Ghunnah*** (الغُنَّة) w ***Ikhfa'*** (الإِخْفَاء) idzie za następną literą: ciężka przed literami Isti'la', jak w ﴿مِنْ قَبْلُ﴾ (Al-Baqarah 2:25), i lekka przed pozostałymi, jak w ﴿مِنْ كُلِّ﴾ (Al-Baqarah 2:164).

6.3 Stopnie ciężkości

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٤٥ وَحَرْفَ الِاسْتِعْلَاءِ فَخِّمْ وَاخْصُصَا الِاطْبَاقَ أَقْوَى نَحْوُ قَالَ وَالْعَصَا

Nie wszystkie ciężkie litery są jednakowo ciężkie. Ze względu na samą literę litery Itbaq są cięższe od pozostałych liter Isti'la', jak mówi poeta: „wyróżnij Itbaq jako silniejsze, jak w *qala* i *al-'asa*". Ze względu na samogłoskę grupa późniejszych uczonych podała pięć stopni, inni zaś trzy (fathah, potem dammah, potem kasrah), łącząc literę niemą z poprzedzającą samogłoską. Nawet najniższy stopień pozostaje ciężki, a nie lekki.

Te pięć stopni podaje się według zdania niektórych późniejszych uczonych.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wers 45; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الكلام على تفخيم الحروف وترقيقها; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: مراتب التفخيم.

6.4 Alif

Alif sam w sobie nie jest ani ciężkie, ani lekkie; idzie za literą poprzedzającą: ciężkie po ciężkiej literze, jak w ﴿قَالَ﴾ (Al-Baqarah 2:30) i ﴿الضَّآلِّيْنَ﴾ (Al-Fatihah 1:7), i lekkie po lekkiej, jak w ﴿وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا﴾ (Al-Baqarah 2:28). Poeta przestrzega przed czynieniem go ciężkim po lekkiej literze: „strzeż się czynić Alif ciężkim".

قَالَ	وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا	النَّارَ
Al-Baqarah 2:30	Al-Baqarah 2:28	Al-Baqarah 2:174
Ciężkie Alif po Qaf	Lekkie Alif po Waw	Lekkie Alif po Nun

6.5 Lam w imieniu Allaha

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٤٤ وَفَخِّمِ اللَّامَ مِنِ اسْمِ اللَّهِ عَنْ فَتْحٍ اوْ ضَمٍّ كَعَبْدُ اللَّهِ

Lam Lafz al-Jalalah (لَام لَفْظ الجَلَالَة) jest ciężkie po fathah lub dammah, a także gdy od niego się zaczyna, ponieważ Hamzat al-Wasl ma wtedy fathah. Jest lekkie po kasrah, pierwotnej lub tymczasowej, w tym samym słowie lub w poprzednim. اللّٰهم podlega tej samej zasadzie.

شَهِدَ اللّٰهُ	مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ ؕ	اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ
Ali 'Imran 3:18	Al-Fath 48:29	Al-Baqarah 2:255
Po fathah: ciężkie	Po dammah: ciężkie	Na początku: ciężkie
بِسْمِ اللّٰهِ	اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ	قُلِ اللّٰهُمَّ
Al-Fatihah 1:1	Al-Fatihah 1:2	Ali 'Imran 3:26
Po kasrah: lekkie	Po połączonej kasrah: lekkie	Po tymczasowej kasrah: lekkie

Częsty błąd

Błędem jest czynić Lam w imieniu Allaha ciężkim po kasrah lub lekkim po fathah czy dammah.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wers 44; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب اللامات، الكلام على لام اسم الله تعالى; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: أحكام لام لفظ الجلالة.

ROZDZIAŁ 7

Zasady Ra'

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٤١ وَرَقِّقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ — كَذَاكَ بَعْدَ الْكَسْرِ حَيْثُ سَكَنَتْ

٤٢ إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفِ اسْتِعْلَا — أَوْ كَانَتِ الْكَسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلَا

٤٣ وَالْخُلْفُ فِي فِرْقٍ لِكَسْرٍ يُوجَدُ — وَأَخْفِ تَكْرِيرًا إِذَا تُشَدَّدُ

Ra' jest literą Istifal, a jednak w niektórych przypadkach jest ciężkie, w innych lekkie. Wielu uczonych uważa, że jego stan podstawowy jest ciężki, dlatego wyjaśnia się przyczynę lekkości. Przy Ra' z samogłoską patrzymy na jego samogłoskę; przy niemym Ra' na to, co je poprzedza.

7.1 Kiedy Ra' jest ciężkie

Przypadek	Przykład
Z fathah	﴿رَبَّنَا تَقَبَّلْ﴾ (Al-Baqarah 2:127)
Z dammah	﴿تِلْكَ الرُّسُلُ﴾ (Al-Baqarah 2:253)
Nieme po fathah	﴿مَرْيَمَ﴾ (Maryam 19:16)
Nieme po dammah	﴿تُرْجَعُونَ﴾ (Al-Baqarah 2:28)
Nieme po tymczasowej kasrah na początku słowa	﴿ارْجِعِيٓ﴾ (Al-Fajr 89:28)
Nieme po kasrah w poprzednim słowie	﴿رَبِّ ارْجِعُونِ﴾ (Al-Mu'minun 23:99)
Nieme po pierwotnej kasrah, a po nim w tym samym słowie litera Isti'la' bez kasrah	﴿قِرْطَاسٍ﴾ (Al-An'am 6:7) ﴿فِرْقَةٍ﴾ (At-Tawbah 9:122) ﴿لَبِالْمِرْصَادِ﴾ (Al-Fajr 89:14)
Nieme przy zatrzymaniu, poprzedzone literą niemą inną niż Ya, którą z kolei poprzedza fathah lub dammah	﴿وَالْعَصْرِ ۝١﴾ (Al-'Asr 103:1) ﴿خُسْرٍ﴾ (Al-'Asr 103:2)
Nieme przy zatrzymaniu po Alif lub Waw Madd	﴿عَذَابَ النَّارِ﴾ (Al-Baqarah 2:201) ﴿غَفُورٌ﴾ (Fatir 35:28)

Po niemym Ra' po kasrah litera Isti'la' następuje w tym samym słowie tylko w pięciu słowach: ﴿قِرْطَاسٍ﴾ (Al-An'am 6:7), ﴿فِرْقَةٍ﴾ (At-Tawbah 9:122), ﴿لَبِالْمِرْصَادِ﴾ (Al-Fajr 89:14), ﴿مِرْصَادًا﴾ (An-Naba 78:21) i ﴿وَإِرْصَادًا﴾ (At-Tawbah 9:107).

7.2 Kiedy Ra' jest lekkie

Przypadek	Przykład
Z kasrah	﴿رِجَالٌ﴾ (Al-A'raf 7:46) ﴿وَفِي الرِّقَابِ﴾ (Al-Baqarah 2:177)
Nieme po pierwotnej kasrah w swoim słowie, bez następującej litery Isti'la'	﴿فِرْعَوْنَ﴾ (Al-Baqarah 2:49) ﴿فِي مِرْيَةٍ﴾ (Hud 11:17) ﴿وَاصْبِرْ﴾ (An-Nahl 16:127)
Nieme przy zatrzymaniu po niemym Ya	﴿قَدِيرٌ﴾ (Al-Baqarah 2:20) ﴿خَبِيرٌ﴾ (Al-Baqarah 2:234)
Nieme przy zatrzymaniu po niemej literze (nie Ya) następującej po kasrah	﴿لِذِي حِجْرٍ﴾ (Al-Fajr 89:5)
Ra' z Imalah u Hafsa	﴿مَجْرِيهَا﴾ (Hud 11:41)

7.3 Gdzie dozwolone są oba sposoby

Słowo	Status
﴿كُلُّ فِرْقٍ﴾ (Ash-Shu'ara 26:63)	Przy łączeniu i zatrzymaniu: ciężkie z powodu litery Isti'la', lekkie, bo ta litera ma kasrah; oba są poprawne i recytowane.
﴿بِمِصْرَ﴾ (Yunus 10:87)	Przy zatrzymaniu: oba; Ibn al-Jazari wybrał ciężkość ze względu na lekcję przy łączeniu.
﴿عَيْنَ الْقِطْرِ﴾ (Saba 34:12)	Przy zatrzymaniu: oba; Ibn al-Jazari wybrał lekkość ze względu na lekcję przy łączeniu.
﴿يَسْرِ﴾ (Al-Fajr 89:4) ﴿فَأَسْرِ﴾ (Hud 11:81) ﴿وَنُذُرِ﴾ (Al-Qamar 54:16)	Przy zatrzymaniu: oba; wielu mistrzów woli lekkość ze względu na pominięte Ya.

7.4 Drżenie Ra'

Poeta mówi: „i ukryj drżenie, gdy jest podwojone". Ra' ma cechę ***Takrir*** (التَّكْرِير), a celem jest jej ukrycie, a nie ukazanie: recytator trzyma język mocno przy podniebieniu, aby jego czubek nie drgał, zwłaszcza w podwojonym Ra', jak w ﴿الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ۝٣﴾ (Al-Fatihah 1:3). Przesadzanie z tym aż do zduszenia dźwięku również jest błędem.

Zasada w skrócie

Ra' z samogłoską jest ciężkie z fathah i dammah, a lekkie z kasrah. Nieme Ra' idzie za tym, co je poprzedza: ciężkie po fathah i dammah, lekkie po pierwotnej kasrah, chyba że w jego słowie następuje litera Isti'la', i ciężkie po tymczasowej kasrah. Przy zatrzymaniu patrz na literę przed literą niemą.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 41 do 43; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الراءات; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب الراء; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: أحكام الراء.

ROZDZIAŁ 8

Zasady niemego Lam

Nieme Lam w Koranie jest pięciu rodzajów: ***Lam at-Ta'rif*** (لَام التَّعْرِيف), Lam czasownika, Lam partykuły, Lam rozkaźnika i Lam rzeczownika. Każde ma swoją zasadę przy spotkaniu z następną literą.

8.1 Lam rodzajnika określonego

Lam rodzajnika określonego ma dwa stany: ***Izhar Qamari*** (الإِظْهَار القَمَرِيّ) przed czternastoma literami zebranymi w ابْغِ حَجَّكَ وَخَفْ عَقِيمَهُ, gdzie Lam wymawia się wyraźnie z sukun; oraz ***Idgham Shamsi*** (الإِدْغَام الشَّمْسِيّ) przy pozostałych czternastu, będących pierwszymi literami słów طِبْ ثُمَّ صِلْ رَحِمًا تَفُزْ ضِفْ ذَا نِعَمْ دَعْ سُوءَ ظَنٍّ زُرْ شَرِيفًا لِلْكَرَمْ, gdzie Lam się nie wymawia, a następna litera zostaje podwojona.

اَلْحَمْدُ Al-Fatihah 1:2 Izhar Qamari	الْكِتٰبُ Al-Baqarah 2:2 Izhar Qamari	الْمُفْلِحُوْنَ Al-Baqarah 2:5 Izhar Qamari
الرَّحْمٰنِ Al-Fatihah 1:3 Idgham Shamsi	وَالشَّمْسِ Ash-Shams 91:1 Idgham Shamsi	الَّذِيْنَ Al-Fatihah 1:7 Idgham Shamsi

8.2 Lam czasownika

To pierwotne nieme Lam czasownika, w czasie przeszłym, teraźniejszym lub w trybie rozkazującym. Zawsze wymawia się je wyraźnie, chyba że po nim następuje Lam lub Ra', z którymi się zlewa. Dbaj o wyraźną wymowę przed Nun, jak zauważa poeta: „i *qul na'am*".

وَاِذْ قُلْنَا Al-Baqarah 2:34 Izhar	قُلْ نَعَمْ As-Saffat 37:18 Izhar przed Nun	فَالْتَقَمَهُ As-Saffat 37:142 Izhar
وَقُلْ رَّبِّ Al-Isra 17:80 Zlane z Ra'	فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ Al-Isra 17:23 Zlane z Lam	

8.3 Lam partykuły

To Lam w هل i بل. Wymawia się je wyraźnie, z wyjątkiem pozycji przed Lam i Ra', gdzie się zlewa. Wyjątkiem jest ﴿بَلْ ۜ رَانَ﴾ (Al-Mutaffifin 83:14): Hafs robi lekką pauzę na Lam, więc nie ma zlania.

بَلْ لَّا

Al-Fajr 89:17
Idgham

ۭبَلْ رَّفَعَهُ

An-Nisa 4:158
Idgham

بَلْ ۜ رَانَ

Al-Mutaffifin 83:14
Sakt u Hafsa

هَلْ اَتٰى

Al-Insan 76:1
Izhar

8.4 Lam rozkaźnika i Lam rzeczownika

Lam rozkaźnika stoi przed czasownikiem w czasie teraźniejszym po ثم ،ف ،و; Lam rzeczownika to pierwotne Lam w środku rzeczownika. Oba wymawia się zawsze wyraźnie.

اَلْسِنَتِكُمْ

Ar-Rum 30:22
Lam rzeczownika

وَلْيَتَلَطَّفْ

Al-Kahf 18:19
Lam rozkaźnika

فَلْيَعْبُدُوْا

Quraysh 106:3
Lam rozkaźnika

Uwaga

Wiele egzemplarzy indyjsko-pakistańskich oznacza słowo ﴿وَلْيَتَلَطَّفْ﴾ (Al-Kahf 18:19), ponieważ według ich liczenia liter jest to środek Koranu.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 50 do 51; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الإدغام الصغير; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: أحكام اللامات السواكن.

ROZDZIAŁ 9

Zasady Nun Sakinah i Tanwin

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٦٥ وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَنُونٍ يُلْفَى ... إِظْهَارٌ ادْغَامٌ وَقَلْبٌ إِخْفَا

٦٦ فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهِرْ وَادَّغِمْ ... فِي اللَّامِ وَالرَّا لَا بِغُنَّةٍ لَزِمْ

٦٧ وَأَدْغِمَنْ بِغُنَّةٍ فِي يُومِنُ ... إِلَّا بِكِلْمَةٍ كَدُنْيَا عَنْوَنُوا

٦٨ وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا بِغُنَّةٍ كَذَا ... الِاخْفَا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أُخِذَا

9.1 Definicje

Nun Sakinah (النُّون السَّاكِنَة) to Nun bez samogłoski, które pozostaje zarówno przy łączeniu, jak i przy zatrzymaniu; występuje w rzeczownikach, czasownikach i partykułach, w środku lub na końcu słowa. ***Tanwin*** (التَّنْوِين) to dodatkowe nieme Nun na końcu rzeczownika, wymawiane, lecz niezapisywane; wymawia się je przy łączeniu, a znika przy zatrzymaniu, i zapisuje się je w Mushafie jako podwojoną samogłoskę: ﴿عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (Al-Baqarah 2:7).

Gdy spotykają litery alfabetu, mają cztery zasady: ***Izhar*** (الإِظْهَار), ***Idgham*** (الإِدْغَام), ***Iqlab*** (الإِقْلَاب) i ***Ikhfa'*** (الإِخْفَاء); nigdy nie następuje po nich Alif.

Nun Sakinah i Tanwin: spójrz na następną literę

Izhar	Idgham	Iqlab	Ikhfa'
ء ه ع ح غ خ Wyraźne Nun, bez dodatkowego Ghunnah	ي ن م و | ل ر Z Ghunnah w *yanmu*; bez niego w Lam i Ra'	ب Staje się ukrytym Mim z Ghunnah	ص ذ ث ك ج ش ق س د ط ز ف ت ض ظ Między Izhar a Idgham, z Ghunnah

9.2 Izhar Halqi

Izhar znaczy wyjaśnienie; technicznie jest to wymawianie niemego Nun lub Tanwin z jego makhraj, bez dodatkowej Ghunnah, gdy następuje litera gardłowa. Jego sześć liter to ***Huruf al-Halq*** (حُرُوف الحَلْق): Hamzah, Ha', 'Ayn, Ha', Ghayn i Kha'. Przyczyną jest odległość między makhrajem Nun a tymi literami. Przy Nun występuje w jednym słowie lub między dwoma; przy Tanwin tylko między dwoma.

Izhar Halqi

مَنْ اٰمَنَ Al-Baqarah 2:62	يَنْهَوْنَ Al-An'am 6:26	مِنْ عِلْمٍ An-Nisa 4:157
مِنْ حَكِيْمٍ حَمِيْدٍ Fussilat 41:42	مِنْ غِلٍّ Al-A'raf 7:43	مَنْ خَشِيَ Qaf 50:33
عَذَابٌ عَظِيْمٌ Al-Baqarah 2:7 Tanwin przed 'Ayn	اَنْعَمْتَ Al-Fatihah 1:7	مِنْهُمْ Al-Baqarah 2:75

Uwaga

W Mushafie indo-pakistańskim nieme Nun zawsze ma sukun (jazm); Izhar rozpoznaje się po tym, że następna litera jest gardłowa.

9.3 Idgham

Idgham oznacza wprowadzenie; technicznie niema litera spotyka literę z samogłoską tak, że stają się jedną podwojoną literą drugiego rodzaju. Jego sześć liter zebrano w يَرْمُلُون, a ma on dwa rodzaje:

Idgham bi-Ghunnah

W czterech literach zebranych w يَنْمُو: Ya, Nun, Mim i Waw. Przy Nun i Mim jest to ***Idgham Kamil*** (الإِدْغَام الكَامِل), ponieważ znika zarówno Nun, jak i jego cecha, a Ghunnah należy do litery, w którą następuje zlanie. Przy Waw i Ya jest to ***Idgham Naqis*** (الإِدْغَام النَّاقِص), ponieważ Nun znika, ale jego cecha, Ghunnah, pozostaje.

Idgham bi-Ghunnah

مَنْ يَّقُوْلُ Al-Baqarah 2:8 Nun przed Ya	مِنْ نِّعْمَةٍ An-Nahl 16:53 Nun przed Nun	مِنْ مَّآءٍ Al-Baqarah 2:164 Nun przed Mim
مِنْ وَّالٍ Ar-Ra'd 13:11 Nun przed Waw	وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ Al-Qiyamah 75:22 Tanwin przed Ya, potem przed Nun	عَذَابٌ مُّهِيْنٌ Al-Baqarah 2:90 Tanwin przed Mim

Idgham bila Ghunnah

W dwóch literach, Lam i Ra'. Jest to zlanie całkowite, w którym znikają zarówno Nun, jak i Ghunnah.

Idgham bila Ghunnah

مِنْ لَّدُنْهُ	مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ	غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ
An-Nisa 4:40	Al-Baqarah 2:5	Al-Baqarah 2:173 Tanwin przed Ra'

Warunek i wyjątki

Idgham wymaga dwóch słów. Jeśli nieme Nun i Waw lub Ya występują w jednym słowie, obowiązuje ***Izhar Mutlaq*** (الإِظْهَار المُطْلَق), aby słowa nie pomylić z rdzeniem o podwojonej literze. Dzieje się tak tylko w czterech słowach: ﴿الدُّنْيَا ۚ﴾ (Al-Baqarah 2:85), ﴿بُنْيَانٌ﴾ (As-Saf 61:4), ﴿قِنْوَانٌ﴾ (Al-An'am 6:99) i ﴿صِنْوَانٌ﴾ (Ar-Ra'd 13:4), jak mówi poeta: „z wyjątkiem jednego słowa, jak w *dunya*".

Wyjątkami u Hafsa drogą ash-Shatibiyyah są też: Nun w ﴿يٰسٓ ۝١﴾ (Ya-Sin 36:1) ﴿وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيْمِ ۝٢﴾ (Ya-Sin 36:2) i w ﴿نٓ وَالْقَلَمِ﴾ (Al-Qalam 68:1), czytane z Izhar; oraz Nun w ﴿مَنْ ۜ رَاقٍ﴾ (Al-Qiyamah 75:27), z powodu ***Sakt*** (السَّكْت) na nim.

> **Uwaga**
>
> W Mushafie indo-pakistańskim sukun pozostaje na Nun; shadda na następnej literze oznacza Idgham, w przeciwnym razie zasada zależy od następnej litery: Izhar, Iqlab lub Ikhfa'.

9.4 Iqlab

Iqlab oznacza przemianę; technicznie jest to zamiana niemego Nun lub Tanwin w ukryte Mim przed Ba, z Ghunnah. Jego jedyną literą jest Ba, w jednym słowie lub między dwoma. Wargi zamyka się lekko, bez nacisku, z Ghunnah trwającą dwa takty.

W Mushafie indyjsko-pakistańskim jego znakiem jest małe Mim zapisane po Nun, które zachowuje swój sukun (jazm), albo po pełnym Tanwin.

Iqlab

مِنْۢ بَعْدِ	اَنْۢبِـُٔوْهُمْ	سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ
Al-Baqarah 2:27	Al-Baqarah 2:33	Al-Hajj 22:61 Tanwin przed Ba

Częsty błąd

Błędem jest mocne zaciskanie warg w Iqlab, pozostawianie ich otwartych tak, że słychać Nun, lub pomijanie Ghunnah.

9.5 Ikhfa' Haqiqi

Ikhfa' oznacza ukrycie; technicznie jest to wymawianie niemego Nun lub Tanwin w stanie pośrednim między Izhar a Idgham, bez podwojenia, z zachowaniem Ghunnah. Jego litery to pozostałe piętnaście, pierwsze litery słów w صِفْ ذَا ثَنَا كَمْ جَادَ شَخْصٌ قَدْ سَمَا دُمْ طَيِّبًا زِدْ فِي تُقًى ضَعْ ظَالِمًا. Język zbliża się do makhraju następnej litery, nie opierając się na makhraju Nun, z Ghunnah trwającą dwa takty.

Piętnaście liter Ikhfa'

مِنْ ثَمَرَةٍ Al-Baqarah 2:25 przed ث	مَنْ ذَا Al-Baqarah 2:245 przed ذ	مِنْ صَلْصَالٍ Al-Hijr 15:26 przed ص
فَمَنْ شَآءَ Al-Muzzammil 73:19 przed ش	اَنْجَيْنٰكُمْ Al-A'raf 7:141 przed ج	مِنْ كُلِّ Al-Baqarah 2:164 przed ك
مِنْ دُوْنِ Al-Baqarah 2:23 przed د	مِنْ سُلٰلَةٍ Al-Mu'minun 23:12 przed س	مِنْ قَبْلُ Al-Baqarah 2:25 przed ق
مِنْ فَضْلِهٖ لا Ali 'Imran 3:170 przed ف	فَاِنْ زَلَلْتُمْ Al-Baqarah 2:209 przed ز	مِنْ طِيْنٍ Al-Mu'minun 23:12 przed ط
مِنْ ظَهِيْرٍ Saba 34:22 przed ظ	مَنْ ضَلَّ Al-Ma'idah 5:105 przed ض	مِنْ تَحْتِهَا Al-Baqarah 2:25 przed ت

Stopnie Ikhfa' i ciężkość jego Ghunnah

Ikhfa' ma trzy stopnie, zależnie od tego, jak blisko litera jest makhraju Nun: **najsilniejszy** przed Ta', Dal i Ta, które są najbliżej; **najsłabszy** przed Qaf i Kaf, które są najdalej; i **średni** przed

pozostałymi. Ghunnah idzie za następną literą: ciężka przed literami Isti'la', jak w ﴿مِنْ قَبْلُ﴾ (Al-Baqarah 2:25) i ﴿مِنْ طِيْنٍ﴾ (Al-Mu'minun 23:12), i lekka przed pozostałymi, jak w ﴿مِنْ كُلِّ﴾ (Al-Baqarah 2:164).

Częsty błąd

Częste błędy w Ikhfa': dotykanie makhraju Nun tak, że Nun staje się słyszalne, przeciąganie Ghunnah aż powstanie Waw lub Ya, albo zamiana ukrytego Nun w Mim przed Fa'.

Zasada w skrócie

Nun Sakinah i Tanwin: Izhar przed sześcioma literami gardłowymi; Idgham z Ghunnah w *yanmu* między dwoma słowami; Idgham bez Ghunnah w Lam i Ra'; Iqlab przed Ba; Ikhfa' przed pozostałymi piętnastoma. Ghunnah, z wyjątkiem Izhar, trwa dwa takty.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 65 do 68; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب أحكام النون الساكنة والتنوين; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب أحكام النون الساكنة والتنوين; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: أحكام النون الساكنة والتنوين.

ROZDZIAŁ 10

Zasady Mim Sakinah

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٦٣ الْمِيمَ إِنْ تَسْكُنْ بِغُنَّةٍ لَدَى بَاءٍ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا

٦٤ وَأَظْهِرَنْهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرُفِ وَاحْذَرْ لَدَى وَاوٍ وَفَا أَنْ تَخْتَفِي

Mim Sakinah (الميم السَّاكِنَة) to Mim bez samogłoski, które pozostaje zarówno przy łączeniu, jak i przy zatrzymaniu. Przed literami alfabetu ma trzy zasady.

10.1 Ikhfa' Shafawi

Gdy Ba następuje po niemym Mim, Mim zostaje ukryte z Ghunnah. To ***Ikhfa' Shafawi*** (الإِخْفَاء الشَّفَوِيّ), ponieważ Mim i Ba pochodzą z warg. Wargi zamykają się łagodnie, bez nacisku. To pogląd wybrany przez Ibn al-Jazariego i stosowany w praktyce: „według wyboru mistrzów recytacji". Pewna grupa wolała Izhar przed Ba; Ibn al-Jazari podaje w *an-Nashr*, że był to wybór Makkiego.

Ikhfa' Shafawi

وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ	وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ	تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ
Al-Baqarah 2:8	Yusuf 12:37	Al-Fil 105:4

10.2 Idgham dwóch Mim

Gdy Mim z samogłoską następuje po niemym Mim, pierwsze zlewa się z drugim, z Ghunnah trwającą dwa takty; drugie Mim nosi shaddę.

Zlanie dwóch Mim

أَمْ مَّنْ يَّكُوْنُ	وَلَهُمْ مَّا يَشْتَهُوْنَ
An-Nisa 4:109	An-Nahl 16:57

10.3 Izhar Shafawi

Przed każdą literą poza Ba i Mim obowiązuje ***Izhar Shafawi*** (الإِظْهَار الشَّفَوِيّ). Szczególnie uważaj przed Waw i Fa', aby Mim nie zostało tam ukryte, ponieważ Fa' jest mu bliskie, a Waw dzieli z nim makhraj, jak mówi poeta: „strzeż się ukrywania go przed Waw i Fa'".

Izhar Shafawi

عَلَيْهِمْ وَلَا

Al-Fatihah 1:7

وَهُمْ فِيهَا

Al-Baqarah 2:25

اَمْ لَمْ

Al-Baqarah 2:6

ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ

Al-Baqarah 2:6

Uwaga

Gdy po Mim liczby mnogiej następuje litera niema, otrzymuje ono dammę, aby uniknąć spotkania dwóch liter niemych, jak w ﴿عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ﴾ (Al-Baqarah 2:61).

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 63 do 64; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: الكلام على الميم الساكنة; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب الميم; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: أحكام الميم الساكنة.

ROZDZIAŁ 11

Podwojone Nun i Mim oraz stopnie Ghunnah

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٦٢ وَأَظْهِرِ الْغُنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ
مِيمٍ إِذَا مَا شُدِّدَا وَأَخْفِيَنْ

11.1 Ghunnah

Ghunnah (الغُنَّة) to dźwięk nosowy wpisany w Nun i Mim, pochodzący z ***Khayshum*** (الخَيْشُوم), bez udziału języka. Gdy zaciśnie się nos, ustaje. Jest to trwała cecha Nun i Mim, łącznie z Tanwin.

11.2 Podwojone Nun i Mim

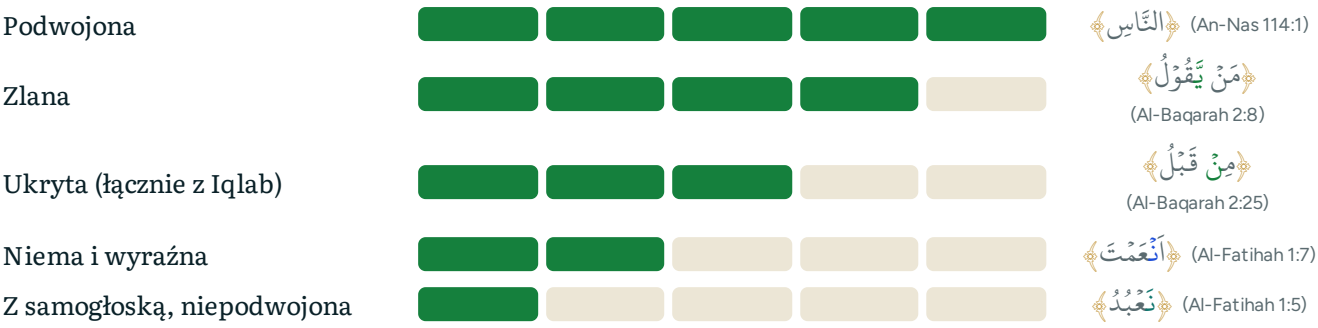
Poeta nakazuje w pełni ukazywać Ghunnah w podwojonym Nun lub Mim, czyli utrzymywać ją przez dwa takty, w środku lub na końcu słowa, przy łączeniu lub zatrzymaniu. Każde nazywa się podwojoną literą Ghunnah.

Podwojone Nun i Mim

النَّاسِ An-Nas 114:1	اِنَّ الَّذِيْنَ Al-Baqarah 2:6	عَمَّ An-Naba 78:1
ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ Al-Baqarah 2:28	ثُمَّ اِلَيْهِ Al-Baqarah 2:28	الْيَمِّ Taha 20:78

11.3 Stopnie Ghunnah

Ghunnah ma pięć stopni: najpełniejsza przy podwojeniu, potem przy zlaniu, potem przy ukryciu (łącznie z Iqlab); w tych trzech utrzymuje się ją przez dwa takty. Potem w niemej literze wyraźnej, potem w literze z samogłoską; w tych dwóch jest tylko podstawowa Ghunnah, która nigdy nie opuszcza litery.

Częsty błąd

Błędem jest pomijanie Ghunnah w literze podwojonej, przeciąganie jej ponad dwa takty lub dodawanie Ghunnah do wyraźnego niemego Nun.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wers 62; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: الكلام على الغنة; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: مراتب الغنة.

ROZDZIAŁ 12

Mithlayn, Mutajanisayn i Mutaqaribayn

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٥٠ وَأَوَّلَيْ مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِنْ سَكَنْ أَدْغِمْ كَقُلْ رَبِّ وَبَلْ لَا وَأَبِنْ

٥١ فِي يَوْمِ مَعْ قَالُوا وَهُمْ وَقُلْ نَعَمْ سَبِّحْهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَالْتَقَمْ

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٤٦ وَبَيِّنِ الْإِطْبَاقَ مِنْ أَحَطتُّ مَعْ بَسَطتَّ وَاخْلُفْ بِخَلْقُكُّمْ وَقَعْ

Gdy dwie litery spotykają się w piśmie i wymowie, mają cztery nazwy zależnie od relacji ich makhraju i cech:

Nazwa	Definicja	Przykład
Mithlayn (المِثْلَان)	Ten sam makhraj i te same cechy: ta sama litera dwa razy	﴿اضْرِبْ بِّعَصَاكَ﴾ (Al-Baqarah 2:60)
Mutajanisayn (المُتَجَانِسَان)	Ten sam makhraj, różne cechy	﴿قَد تَّبَيَّنَ﴾ (Al-Baqarah 2:256)
Mutaqaribayn (المُتَقَارِبَان)	Bliskie makhrajem lub cechą	﴿وَقُل رَّبِّ﴾ (Al-Isra 17:80)
Mutaba'idayn (المُتَبَاعِدَان)	Odległe makhrajem, różne cechy	﴿نَعْبُدُ﴾ (Al-Fatihah 1:5)

Każdy ma trzy rodzaje: **saghir** (mały), gdy pierwsza jest niema, a druga z samogłoską; **kabir** (duży), gdy obie mają samogłoski; **mutlaq** (absolutny), gdy pierwsza ma samogłoskę, a druga jest niema. U Hafsa zlanie występuje głównie w rodzaju saghir; w rodzaju kabir podstawową zasadą jest Izhar, z wyjątkiem kilku słów; w rodzaju mutlaq nie ma zlania.

12.1 Mithlayn Saghir

Litera niema musi zlać się z tą samą literą z samogłoską, w jednym słowie lub między dwoma, jak mówi poeta: „pierwsza z dwóch liter jednakowych lub o tym samym makhraju, jeśli niema, zlewa się”.

Zlanie liter jednakowych

وَقَدْ دَّخَلُوْا Al-Ma'idah 5:61	رَبِحَتْ تِّجَارَتُهُمْ Al-Baqarah 2:16	يُدْرِكْكُّمُ An-Nisa 4:78
عَصَوْا وَّكَانُوْا Al-Baqarah 2:61 Zlane Waw Lin	بَلْ لَّا Al-Fajr 89:17	اِذْ ذَّهَبَ Al-Anbya 21:87

Wyjątki

- **Gdy pierwsza jest literą Madd:** nie zlewa się, lecz wydłuża, potem wymawia się drugą, jak mówi poeta: „i wymów wyraźnie *fi yawm* i *qalu wa-hum*”: ﴿قَالُوْا وَهُمْ﴾ (Ash-Shu'ara 26:96) i ﴿فِيْ يَوْمٍ﴾ (Al-Ma'arij 70:4).
- **Ha' pauzy w ﴿مَالِيَهْۜ﴾ (Al-Haqqah 69:28) z ﴿هَلَكَ﴾ (Al-Haqqah 69:29):** Hafs ma przy łączeniu dwa sposoby: Izhar z lekkim ***Sakt*** (السَّكْت) albo Idgham.

12.2 Mutajanisayn Saghir

U Hafsa zlewa się w następujących przypadkach, a w pozostałych wymawia wyraźnie:

Litery	Przykłady	Rodzaj
ت ← د	﴿اُجِيْبَتْ دَّعْوَتُكُمَا﴾ (Yunus 10:89) ﴿اَثْقَلَتْ دَّعَوَا﴾ (Al-A'raf 7:189)	Całkowite
ت ← ط	﴿وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ﴾ (Ali 'Imran 3:72) ﴿وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ﴾ (Ali 'Imran 3:69)	Całkowite
د ← ت	﴿قَدْ تَّبَيَّنَ﴾ (Al-Baqarah 2:256) ﴿عَبَدْتُّمْ﴾ (Al-Kafirun 109:4)	Całkowite
ث ← ذ	﴿يَلْهَثْ ذّٰلِكَ﴾ (Al-A'raf 7:176)	Całkowite
ذ ← ظ	﴿اِذْ ظَّلَمُوْٓا﴾ (An-Nisa 4:64)	Całkowite
ب ← م	﴿ارْكَبْ مَّعَنَا﴾ (Hud 11:42)	Całkowite
ط ← ت	﴿بَسَطْتَّ﴾ (Al-Ma'idah 5:28) ﴿اَحَطْتُّ﴾ (An-Naml 27:22) ﴿فَرَّطْتُّمْ﴾ (Yusuf 12:80)	Niepełne: Itbaq i Isti'la' Ta' pozostają

Częsty błąd

W ﴿بَسَطْتَّ﴾ (Al-Ma'idah 5:28) i ﴿اَحَطْتُّ﴾ (An-Naml 27:22) błędem jest całkowite zlanie Ta' tak, że staje się czystym Ta, lub wymówienie go wyraźnie z Qalqalah. Poprawnie jest podwojone Ta, przy którym pozostaje Itbaq Ta', jak mówi poeta: „wyraźnie zaznacz Itbaq w *ahattu* i *basatta*”.

12.3 Mutaqaribayn Saghir

U Hafsa: nieme Lam zlewa się z Ra', jak w ﴿وَقُل رَّبِّ﴾ (Al-Isra 17:80) i ﴿بَل رَّفَعَهُ﴾ (An-Nisa 4:158), z wyjątkiem ﴿بَلْ ۜ رَانَ﴾ (Al-Mutaffifin 83:14) z powodu Sakt. Nieme Qaf zlewa się z Kaf w ﴿نَخْلُقكُّم﴾ (Al-Mursalat 77:20), na dwa sposoby: zlanie całkowite, preferowane, i niepełne, przy którym pozostaje Isti'la' Qaf, jak mówi poeta: „a różnica wystąpiła w *nakhluqkum*". Zlanie niemego Nun z Lam i Ra' również tu należy.

12.4 Gdzie wymagana jest wyrazistość

Poeta ostrzegał przed słowami, w które może wkraść się zlanie, ponieważ litery są bliskie; trzeba je wymawiać wyraźnie:

Izhar

قُلْ نَعَمْ

As-Saffat 37:18

فَسَبِّحْهُ

Qaf 50:40

لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا

Ali 'Imran 3:8

فَالْتَقَمَهُ

As-Saffat 37:142

Dalsze przykłady (nie z poematu)

فَقَدْ ضَلَّ

An-Nisa 4:116

قَدْ سَمِعَ

Al-Mujadila 58:1

12.5 Rodzaj kabir u Hafsa

U Hafsa podstawową zasadą w rodzaju kabir jest Izhar; zlanie występuje w kilku słowach, takich jak ﴿لَا تَأْمَنَّا﴾ (Yusuf 12:11) z ***Ishmam*** (الإِشْمَام) lub ***Rawm*** (الرَّوْم), jak wyjaśniono dalej, ﴿مَا مَكَّنِّي﴾ (Al-Kahf 18:95), ﴿فَنِعِمَّا﴾ (Al-Baqarah 2:271) i ﴿أَتُحَآجُّوٓنِّي﴾ (Al-An'am 6:80).

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 46 do 51; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الإدغام الصغير; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب الإدغام; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: المثلان والمتجانسان والمتقاربان.

ROZDZIAŁ 13

Qalqalah

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٣٩ وَبِيِّنَنْ مُقَلْقَلًا إِنْ سَكَنَا وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبْيَنَا

Qalqalah (القَلْقَلَة) oznacza wstrząs; technicznie jest to odbicie dźwięku przy wymawianiu niemej litery, tak że słychać mocne echo. Jej pięć liter zebrano w قُطْبُ جَدٍ: Qaf, Ta', Ba, Jim i Dal, ponieważ łączą Shiddah i Jahr: Shiddah zatrzymuje dźwięk, a Jahr zatrzymuje oddech, więc litera potrzebuje tego uwolnienia, by była słyszalna.

13.1 Stopnie Qalqalah

Stopień	Gdzie	Przykłady
Najsilniejszy	Litera podwojona przy zatrzymaniu	﴿وَتَبَّ﴾ (Al-Masad 111:1) ﴿الْحَقّ ۖ﴾ (Al-Kahf 18:44)
Średni	Litera niema z powodu zatrzymania, niepodwojona	﴿الْفَلَقِ﴾ (Al-Falaq 113:1) ﴿مُحِيطٌ﴾ (Al-Buruj 85:20) ﴿اَحَدٌ﴾ (Al-Ikhlas 112:4)
Najlżejszy	Litera pierwotnie niema przy łączeniu	﴿وَيَقْطَعُوْنَ﴾ (Al-Baqarah 2:27) ﴿يَجْعَلُوْنَ﴾ (Al-Baqarah 2:19) ﴿اَبْصَارِهِمْ﴾ (Al-Baqarah 2:7)

Literę wymawia się jako niemą, a potem makhraj lekko się otwiera. Według przeważającego zdania dźwięk jest bliższy fathah; według innego idzie za poprzedzającą samogłoską. Nigdy nie może stać się pełną samogłoską ani zostać wydłużony. Litera z samogłoską nie ma Qalqalah.

Częsty błąd

Błędy: pomijanie Qalqalah w słowach takich jak ﴿وَيَقْطَعُوْنَ﴾ (Al-Baqarah 2:27), nadawanie literze pełnej samogłoski, dodawanie Qalqalah innym literom, jak Kaf i Ta, lub dodawanie po niej Hamzah.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wers 39; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: الكلام على صفة القلقلة; Makki ibn Abi Talib, *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah*: باب القلقلة; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: القلقلة ومراتبها.

ROZDZIAŁ 14

Madd i Qasr: wydłużenie

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٦٩ وَالْمَدُّ لَازِمٌ وَوَاجِبٌ أَتَى — وَجَائِزٌ وَهْوَ وَقَصْرٌ ثَبَتَا

٧٠ فَلَازِمٌ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفِ مَدّْ — سَاكِنُ حَالَيْنِ وَبِالطُّولِ يُمَدّْ

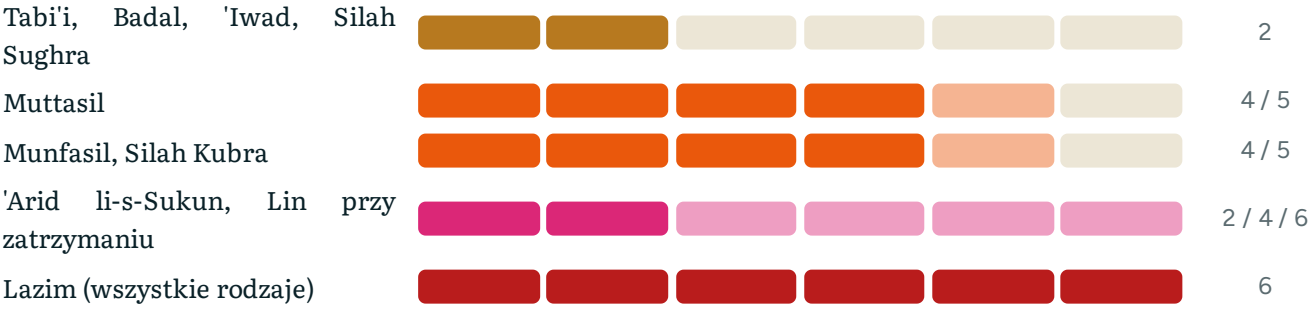
٧١ وَوَاجِبٌ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةِ — مُتَّصِلًا إِنْ جُمِعَا بِكِلْمَةِ

٧٢ وَجَائِزٌ إِذَا أَتَى مُنْفَصِلَا — أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقْفًا مُسْجَلَا

14.1 Definicje i litery Madd

Madd (المَدّ) oznacza zwiększenie; technicznie jest to wydłużenie dźwięku literą Madd, gdy spotyka Hamzah lub sukun. ***Qasr*** (القَصْر) oznacza powstrzymanie; technicznie jest to utrzymanie litery Madd w jej naturalnej długości. ***Huruf al-Madd*** (حُرُوف المَدّ) są trzy: nieme Alif po fathah, nieme Waw po dammah i nieme Ya po kasrah; wszystkie trzy występują w ﴿نُوحِيهَآ﴾ (Hud 11:49). Litery ***Lin*** (اللِّين) to nieme Waw lub Ya po fathah.

Madd mierzy się w taktach (حركة): czas zgięcia lub wyprostowania palca w umiarkowanym tempie. Prawdziwą miarą jest nauka u nauczyciela, a nie mechaniczne liczenie. Madd jest albo ***Madd Asli*** (المَدّ الأَصْلِيّ), albo ***Madd Far'i*** (المَدّ الفَرْعِيّ).

Jaśniejsze odcinki pokazują inne dozwolone długości.

14.2 Madd Asli (Tabi'i)

To Madd, bez którego sama litera nie istnieje, i nie potrzebuje przyczyny takiej jak Hamzah czy sukun. Trwa dwa takty, przy łączeniu i przy zatrzymaniu. Do niego należą:

- ***Madd al-'Iwad*** (مَدّ العِوَض): zatrzymanie na Tanwin z fathah przez zamianę go w Alif, jak przy zatrzymaniu na ﴿عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ (An-Nisa 4:17).

- ***Silah Sughra*** (الصِّلَة الصُّغْرَى): wydłużenie zaimkowego Ha' między dwiema literami z samogłoską bez następującej Hamzah, jak w ﴿إِنَّهُۥ هُوَ﴾ (Al-Isra 17:1). Szczegóły w rozdziale o Ha' al-Kinayah.
- ***Madd at-Tamkin*** (مَدّ التَّمْكِين): Ya Madd po podwojonym Ya z kasrah, jak w ﴿حُيِّيتُم﴾ (An-Nisa 4:86).
- Litery początkowe sur zebrane w حيّ طَهُرَ, jak wyjaśniono poniżej.

14.3 Madd spowodowany Hamzah

Madd Muttasil (obowiązkowy)

Madd Muttasil (المَدّ المُتَّصِل): po literze Madd następuje Hamzah w tym samym słowie. Jest obowiązkowy; u Hafsa drogą ash-Shatibiyyah jego długość wynosi cztery lub pięć taktów. Przy zatrzymaniu na końcowej Hamzah dozwolone są cztery, pięć lub sześć.

Madd Muttasil

مِنَ السَّمَآءِ

Al-Baqarah 2:19

اِذَا جَآءَ

An-Nasr 110:1

وَسَآءَ سَبِيْلًا

An-Nisa 4:22

سِيٓءَ بِهِمْ

Hud 11:77

Madd Munfasil (dozwolony)

Madd Munfasil (المَدّ المُنْفَصِل): litera Madd kończy jedno słowo, a Hamzah zaczyna następne. U Hafsa drogą ash-Shatibiyyah wynosi cztery lub pięć taktów; drogą ***Tayyibat an-Nashr*** (طَيِّبَة النَّشْر) może też zostać skrócony do dwóch (tylko dla informacji; ta książka trzyma się ash-Shatibiyyah). Recytator musi być konsekwentny: wybraną długość zachowuje przy każdym Munfasil w tej samej recytacji i nigdy nie jest ona dłuższa niż Muttasil.

Madd Munfasil

بِمَآ اُنْزِلَ

Al-Baqarah 2:4

قُوٓا اَنْفُسَكُمْ

At-Tahrim 66:6

وَفِيٓ اَنْفُسِكُمْ ؕ

Adh-Dhariyat 51:21

مَالَهٗٓ اَخْلَدَهٗ

Al-Humazah 104:3
Silah Kubra, traktowana jak Munfasil

Madd al-Badal

Madd al-Badal (مَدّ البَدَل): Hamzah stoi przed literą Madd; zwykle jest to Hamzah zamieniona w literę Madd. U Hafsa tylko dwa takty.

Madd al-Badal

الَّذِيْنَ اُوْتُوا Al-Baqarah 2:101	اِيْمَانًاۖ Ali 'Imran 3:173	وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْاۚ Al-Baqarah 2:9

14.4 Madd spowodowany sukun

Madd Lazim

Madd Lazim (المَدّ اللَّازِم): po literze Madd następuje pierwotny sukun, obecny przy łączeniu i zatrzymaniu, jak mówi poeta: „jest Lazim, jeśli po literze Madd następuje sukun w obu stanach, i wydłuża się go w pełni". Jego długość wynosi sześć taktów u wszystkich recytatorów. Ma cztery rodzaje:

Rodzaj	Definicja	Przykład
Lazim Kalimi Muthaqqal (اللَّازِم الكَلِمِيّ المُثَقَّل)	W słowie, z sukun zlanym (podwojonym)	﴿الضَّآلِّيْنَ﴾ (Al-Fatihah 1:7) ﴿الطَّآمَّةُ﴾ (An-Nazi'at 79:34)
Lazim Kalimi Mukhaffaf (اللَّازِم الكَلِمِيّ المُخَفَّف)	W słowie, z sukun niezlanym	﴿آٰلْـٰٔنَ﴾ (Yunus 10:51)
Lazim Harfi Muthaqqal (اللَّازِم الحَرْفِيّ المُثَقَّل)	W literze początkowej sury, z sukun zlanym z następną	﴿الٓمّٓ ۝١﴾ (Al-Baqarah 2:1)
Lazim Harfi Mukhaffaf (اللَّازِم الحَرْفِيّ المُخَفَّف)	W literze początkowej, z sukun niezlanym	﴿قٓ﴾ (Qaf 50:1) ﴿الٓمّٓ ۝١﴾ (Al-Baqarah 2:1)

W «الم» Lam jest Lazim Harfi Muthaqqal, ponieważ Mim jego nazwy («لام») łączy się z Mim słowa «ميم»; ostatnie Mim jest Lazim Harfi Mukhaffaf.

Litery początkowe sur

Pojedyncze litery na początku sur są czternaście, zebrane w نَصٌّ حَكِيمٌ قَاطِعٌ لَهُ سِرٌّ. Ze względu na Madd dzielą się na następujące grupy:

Grupa	Litery	Szczegóły	Takty
Bez Madd	ا	Alif, ponieważ jego nazwa literowana nie ma litery Madd	0
Dwa takty	حَيٌّ طَهُرَ	Litery, których nazwy mają dwie litery: *ha, ya, ta, ha, ra*	2

Grupa	Litery	Szczegóły	Takty
Sześć taktów	نَقَصَ عَسَلُكُمْ	Litery, których trzyliterowe nazwy mają literę Madd w środku	6
'Ayn	ع	W *Kaf Ha Ya 'Ayn Sad* i *'Ayn Sin Qaf*: cztery lub sześć taktów; sześć jest lepsze	4 / 6

W ﴿الٓمٓ ۝١﴾ (Ali 'Imran 3:1) ﴿ٱللَّهُ﴾ (Ali 'Imran 3:2) Mim, gdy łączy się z imieniem Allaha, otrzymuje fathah; sześć taktów dozwolonych jest ze względu na pierwotny sukun, a dwa ze względu na tymczasową samogłoskę.

Madd 'Arid li-s-Sukun

Madd 'Arid li-s-Sukun (المَدّ العَارِض لِلسُّكُون): po literze Madd następuje tymczasowy sukun wywołany zatrzymaniem. Dozwolone są trzy długości: dwa, cztery lub sześć taktów. Recytator powinien trzymać się jednej długości w jednej recytacji. Przy łączeniu staje się znów naturalnym Madd.

Przy zatrzymaniu

الرَّحِيۡمِ
Al-Fatihah 1:3

نَسۡتَعِيۡنُ
Al-Fatihah 1:5

لِلۡمُتَّقِيۡنَ
Al-Baqarah 2:2

Madd al-Lin

Madd al-Lin (مَدّ اللِّين): po literze Lin następuje tymczasowy sukun przy zatrzymaniu. Przy zatrzymaniu dopuszcza to samo co 'Arid: dwa, cztery lub sześć taktów. Przy łączeniu nie ma wydłużenia.

Madd al-Lin przy zatrzymaniu

الۡبَيۡتِ
Quraysh 106:3

خَوۡفٍ
Quraysh 106:4

14.5 Madd al-Farq

Madd al-Farq (مَدّ الفَرْق): gdy pytająca Hamzah stoi przed rzeczownikiem zaczynającym się od Hamzat al-Wasl i rodzajnika, Hamzat al-Wasl nie zostaje opuszczona. Może zostać zamieniona w Alif o sześciu taktach, co jest preferowane, lub złagodzona między Hamzah a Alif. Nazywa się tak, ponieważ odróżnia pytanie od twierdzenia. Występuje w trzech słowach, w sześciu miejscach: ﴿ءَٱلذَّكَرَيۡنِ﴾ (Al-An'am 6:143) dwa razy w al-An'am, ﴿ءَٱلۡـَٰٔنَ﴾ (Yunus 10:51) dwa razy w Yunus oraz ﴿قُلۡ ءَآللَّهُ﴾ (Yunus 10:59) w Yunus i an-Naml.

14.6 Siła rodzajów Madd

Najsilniejszy Madd to Lazim, potem Muttasil, potem 'Arid, potem Munfasil, potem Badal. Gdy w jednym Madd spotykają się dwie przyczyny, stosuje się silniejszą, a słabszą pomija, jak w ﴿وَلَآ آمِّيْنَ﴾ (Al-Ma'idah 5:2): przed literą Madd jest Hamzah (Badal), a po niej pierwotny sukun, więc wydłuża się na sześć taktów.

Zasada w skrócie

Tabi'i 2. Muttasil 4 lub 5 (i 6 przy zatrzymaniu na końcowej Hamzah). Munfasil 4 lub 5. Badal 2. Lazim 6. 'Arid i Lin przy zatrzymaniu 2, 4 lub 6. 'Ayn na początku Maryam i ash-Shura 4 lub 6, a 6 jest lepsze.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 69 do 72; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب المد والقصر; Ibn al-Jazari, *at-Tamhid fi 'Ilm at-Tajwid*: باب المد; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: المد والقصر وأقسامهما.

ROZDZIAŁ 15

Ha' al-Kinayah: zaimkowe Ha'

Ha' al-Kinayah (هَاء الكِنَايَة) to dodatkowe Ha' odnoszące się do jednego nieobecnego mężczyzny, dołączane do rzeczowników, czasowników i partykuł. Jego wydłużenie nazywa się ***Silah*** (الصِّلَة): po Ha' z dammah następuje małe Waw, a po Ha' z kasrah małe Ya, pod pewnymi warunkami.

15.1 Jego cztery sytuacje

Sytuacja	Zasada	Przykład
Między dwiema literami z samogłoską	Wydłużane: Silah Sughra na dwa takty; jeśli następuje Hamzah, Silah Kubra na 4 lub 5	﴿إِنَّهُۥ هُوَ﴾ (Al-Isra 17:1) ﴿مَالَهُۥٓ أَخۡلَدَهُۥ﴾ (Al-Humazah 104:3)
Między dwiema literami niemymi	Niewydłużane	﴿فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ﴾ (Al-Baqarah 2:185)
Przed nim samogłoska, po nim litera niema	Niewydłużane	﴿لَهُ ٱلۡمُلۡكُ﴾ (At-Taghabun 64:1)
Przed nim litera niema, po nim samogłoska	U Hafsa niewydłużane	﴿فِيهِۚ هُدٗى﴾ (Al-Baqarah 2:2)

Zasada: Ha' wydłuża się, gdy stoi między dwiema literami z samogłoską, a w innych przypadkach nie. Przy zatrzymaniu nigdy nie ma Silah; zatrzymuje się na niemym Ha'.

15.2 Wyjątki u Hafsa

- ﴿يَرۡضَهُ لَكُمۡۖ﴾ (Az-Zumar 39:7): Ha' stoi między dwiema literami z samogłoską, lecz nie jest wydłużane; tylko krótka damma.
- ﴿أَرۡجِهۡ﴾ (Al-A'raf 7:111) w al-A'raf i ash-Shu'ara' oraz ﴿فَأَلۡقِهۡ﴾ (An-Naml 27:28): Ha' jest nieme.
- ﴿فِيهِۦ مُهَانًا﴾ (Al-Furqan 25:69): poprzedza je litera niema, a mimo to jest wydłużane.
- ﴿وَيَتَّقۡهِ﴾ (An-Nur 24:52): Ha' ma kasrah bez Silah, po niemym Qaf.
- ﴿أَنسَىٰنِيهُ﴾ (Al-Kahf 18:63) i ﴿عَلَيۡهُ ٱللَّهَ﴾ (Al-Fath 48:10): u Hafsa Ha' ma dammę, w przeciwieństwie do zwykłej kasrah.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب هاء الكناية; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: هاء الكناية وأحكامها.

ROZDZIAŁ 16

Hamzat al-Wasl i Hamzat al-Qat'

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

١٠١ وَابْدَأْ بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلٍ بِضَمّْ — إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضَمّْ

١٠٢ وَاكْسِرْهُ حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي — الاَسْمَاءِ غَيْرَ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي

١٠٣ ابْنٍ مَعَ ابْنَةِ امْرِئٍ وَاثْنَيْنِ — وَامْرَأَةٍ وَاسْمٍ مَعَ اثْنَتَيْنِ

16.1 Definicje

Hamzat al-Qat' (هَمْزَة القَطْع) wymawia się zarówno na początku, jak i przy łączeniu; w Mushafie indyjsko-pakistańskim jest to Alif z własną samogłoską, jak w ﴿اَنْعَمْتَ﴾ (Al-Fatihah 1:7). ***Hamzat al-Wasl*** (هَمْزَة الوَصْل) to dodatkowa Hamzah, która pozwala zacząć od niemej litery; wymawia się ją na początku, a przy łączeniu odpada; w tym Mushafie jest to goły Alif bez samogłoski i bez znaku.

16.2 Gdzie występuje i jej samogłoska na początku

Gdzie	Samogłoska na początku	Przykłady
Rodzajnik	Zawsze fathah	﴿اَلْحَمْدُ﴾ (Al-Fatihah 1:2)
Czasowniki: tryb rozkazujący czasowników trzyliterowych; czas przeszły, tryb rozkazujący i rzeczownik odczasownikowy czasowników pięcio- i sześcioliterowych	Damma, jeśli trzecia litera czasownika ma pierwotną dammę; kasrah, jeśli ma kasrah lub fathah	﴿ادْخُلُوْا﴾ (Al-Baqarah 2:58) ﴿اضْرِبْ﴾ (Al-Baqarah 2:60) ﴿اِذْهَبْ﴾ (Taha 20:24) ﴿وَاسْتَغْفِرْهُ ؕ﴾ (An-Nasr 110:3)
Dziesięć przekazanych rzeczowników oraz rzeczowniki odczasownikowe czasowników pięcio- i sześcioliterowych	Kasrah	﴿ابْنُ مَرْيَمَ﴾ (An-Nisa 4:171) ﴿ابْنَتَ عِمْرٰنَ﴾ (At-Tahrim 66:12) ﴿امْرُؤٌا﴾ (An-Nisa 4:176) ﴿اثْنٰنِ﴾ (Al-Ma'idah 5:106) ﴿اسْمَ﴾ (Al-A'la 87:1)

Rzeczowniki wymienione przez poetę to: ابن، ابنة، امرؤ، اثنان، امرأة، اسم، اثنتان. Wyjątkiem są czasowniki, których trzecia litera ma tymczasową dammę; zaczynają się one od kasrah, jak ﴿امْشُوْا﴾ (Sad 38:6), ﴿اقْضُوْٓا﴾ (Yunus 10:71), ﴿ائْتُوْا﴾ (Taha 20:64) i ﴿ابْنُوْا﴾ (Al-Kahf 18:21), ponieważ pierwotną samogłoską trzeciej litery jest kasrah.

> **Uwaga**
> W ﴿بِئْسَ الِاسْمُ﴾ (Al-Hujurat 49:11), zaczynając od الاسم, dozwolone są dwa sposoby: أَلِسْمُ z Hamzat al-Wasl lub لِسْمُ bez niej; pierwszy jest preferowany.

16.3 Spotkanie dwóch liter niemych

Jeśli litera Madd stoi przed Hamzat al-Wasl, przy łączeniu znika z wymowy, ale pozostaje w piśmie, jak w ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ﴾ (Al-Baqarah 2:116) i ﴿فِي الْأَرْضِ ۙ﴾ (Al-Baqarah 2:11). Jeśli poprzedza ją niema spółgłoska lub Tanwin, zwykle otrzymuje kasrah, jak w ﴿نُوحٌ ابْنَهُ﴾ (Hud 11:42); Mim liczby mnogiej otrzymuje dammę, jak wyjaśniono wcześniej.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 101 do 103; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب همز الوصل; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: همزة الوصل وهمزة القطع.

ROZDZIAŁ 17

Waqf i Ibtida': zatrzymanie i rozpoczęcie

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٧٣ وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ — لَا بُدَّ مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ

٧٤ وَالِابْتِدَاءِ وَهْيَ تُقْسَمُ إِذَنْ — ثَلَاثَةٌ تَامٌّ وَكَافٍ وَحَسَنْ

٧٥ وَهْيَ لِمَا تَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوجَدِ — تَعَلُّقٌ أَوْ كَانَ مَعْنًى فَابْتَدِي

٧٦ فَالتَّامُّ فَالْكَافِي وَلَفْظًا فَامْنَعَنْ — إِلَّا رُؤُوسَ الْآيِ جَوِّزْ فَالْحَسَنْ

٧٧ وَغَيْرُ مَا تَمَّ قَبِيحٌ وَلَهُ — يُوقَفُ مُضْطَرًّا وَيُبْدَا قَبْلَهُ

٧٨ وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجَبْ — وَلَا حَرَامٍ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبْ

Poeta mówi: „po udoskonaleniu liter trzeba znać miejsca zatrzymania i rozpoczęcia". Wiedza o tym, gdzie się zatrzymać i zacząć, dopełnia tajweed, ponieważ chroni znaczenie. ***Waqf*** (الوَقْف) to przerwanie dźwięku na słowie na czas zwykłego oddechu z zamiarem kontynuowania. ***Sakt*** (السَّكْت) to krótka przerwa bez oddechu. ***Qat'*** (القَطْع) to zakończenie recytacji. ***Ibtida'*** (الابْتِدَاء) to rozpoczęcie recytacji po przerwie lub zatrzymaniu.

17.1 Rodzaje zatrzymania

Rodzaj	Znaczenie	Status
Waqf Idtirari (الوَقْف الاضْطِرَارِيّ)	Wymuszone brakiem tchu, kichnięciem lub zapomnieniem	Dozwolone na każdym słowie; potem zacząć od odpowiedniego miejsca
Waqf Intizari (الوَقْف الانْتِظَارِيّ)	Aby łączyć odczytania podczas nauczania	Dozwolone w nauczaniu
Waqf Ikhtibari (الوَقْف الاخْتِبَارِيّ)	Aby na egzaminie pokazać, jak słowo się pisze lub czyta	Dozwolone; związane z zasadami słów łączonych i rozdzielonych
Waqf Ikhtiyari (الوَقْف الاخْتِيَارِيّ)	Swobodnie wybrane przez recytatora	Cztery rodzaje, jak poniżej

17.2 Cztery rodzaje zatrzymania z wyboru

Spójrz na słowa przed zatrzymaniem: jeśli znaczenie jest pełne i nie ma związku z tym, co następuje, ani w brzmieniu, ani w znaczeniu, to **Tamm**; jeśli związek jest tylko w znaczeniu, **Kafi**; jeśli w brzmieniu, **Hasan**; jeśli znaczenie jest niepełne, **Qabih**.

Rodzaj	Zatrzymanie i rozpoczęcie	Przykład
Waqf Tamm (الوَقْف التَّامّ)	Dobrze zatrzymać się i zacząć po nim; częste na końcach wersetów i opowieści	﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (Al-Baqarah 2:5) ثم ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (Al-Baqarah 2:6)
Waqf Kafi (الوَقْف الكَافِي)	Dobrze zatrzymać się i zacząć po nim	﴿لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (Al-Baqarah 2:6) ثم ﴿خَتَمَ اللَّهُ﴾ (Al-Baqarah 2:7)
Waqf Hasan (الوَقْف الحَسَن)	Dobrze się na nim zatrzymać, ale nie zaczynać po nim, chyba że na końcu wersetu	﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ﴾ (Al-Fatihah 1:2)
Waqf Qabih (الوَقْف القَبِيح)	Nie robić celowo; jeśli wymuszone, cofnąć się i zacząć od nowa	﴿لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ﴾ (An-Nisa 4:43) ﴿وَمَا مِنْ اِلٰهٍ﴾ (Ali 'Imran 3:62)

Poeta wyłączył ***Ru'us al-Ay*** (رُؤُوس الآي), pozwalając zatrzymywać się na nich w każdym przypadku, ponieważ Prorok ﷺ recytował werset po wersecie, jak w hadisie Umm Salamy. Powiedział też, że „w Koranie nie ma zatrzymania obowiązkowego ani zakazanego, chyba że z jakiegoś powodu": żadne zatrzymanie nie jest samo w sobie grzechem, ani jego dokonanie, ani zaniechanie, chyba że recytator zamierza błędne znaczenie.

17.3 Rozpoczęcie

Rozpoczęcie jest zawsze z wyboru, więc zaczyna się tylko od słów, których znaczenie jest samodzielne. Złe rozpoczęcie to takie, które sugeruje fałszywe znaczenie, jak zaczęcie od ﴿يَدُ اللّٰهِ مَغْلُوْلَةٌ ؕ﴾ (Al-Ma'idah 5:64) lub ﴿اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۙ﴾ (Al-Baqarah 2:116).

17.4 Znaki zatrzymania w Mushafie indo-pakistańskim

Znaków zatrzymania w egzemplarzach indo-pakistańskich jest więcej niż w Mushafie medyńskim i różnią się od nich. Każdy przykład w tabeli znaleziono automatycznie w tekście samego Mushafu.

Znak	Znaczenie	Przykład z Mushafu
م ◌	**Mim**: Zatrzymanie wymagane: tu trzeba się zatrzymać, bo łączenie może sugerować błędne znaczenie	فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۖ (Al-Hijr 15:79)
ط ◌	**Ta'**: Zatrzymanie bezwzględne: tu należy się zatrzymać	مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ ؕ (Al-Fath 48:29)
ج ◌	**Jim**: Zatrzymanie dozwolone: lepiej się zatrzymać, łączenie dozwolone	ظُلُمٰتٌ وَّرَعْدٌ وَّبَرْقٌ ۚ (Al-Baqarah 2:19)
ز ◌	**Zay**: Zatrzymanie dopuszczalne: zatrzymanie dozwolone, lepiej łączyć	اَلْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ ۫ (Yusuf 12:51)

Znak	Znaczenie	Przykład z Mushafu
	Sad: Zatrzymanie z ulgą: łączyć, ale zatrzymanie dozwolone w razie potrzeby, na przykład dla oddechu	مَتَاعٌ قَلِيلٌ ۖ (An-Nahl 16:117)
	Sila: Lepiej łączyć	بِمَا فِيٓ أَنفُسِهِمْ ۖ (Hud 11:31)
	Qaf: Niektórzy mówili, że można się tu zatrzymać; lepiej łączyć	هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ (Al-Baqarah 2:5)
	Qif: Zatrzymaj się: lepiej się zatrzymać	قٓ ۚ (Qaf 50:1)
	La: Nie zatrzymuj się; na końcu wersetu zatrzymanie jest dozwolone	فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ ۙ (Al-Baqarah 2:10)
	Saktah: Lekka pauza bez oddechu	وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ (Al-Qiyamah 75:27)
	Waqfah: Pauza dłuższa niż Saktah, bez oddechu	بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ ۖ فَتَمَتَّعُوا۟ ۗ (Ar-Rum 30:34)

> **Uwaga**
>
> Znaczenia te podano na stronie „Rumuz al-Awqaf” egzemplarzy indo-pakistańskich; niektóre nieco różnią się między wydaniami.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 73 do 78; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الوقف والابتداء; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: الوقف والابتداء وعلامات الوقف.

ROZDZIAŁ 18

Jak zatrzymywać się na końcach słów

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

١٠٤ وَحَاذِرِ الْوَقْفَ بِكُلِّ الْحَرَكَهْ إِلَّا إِذَا رُمْتَ فَبَعْضُ الْحَرَكَهْ

١٠٥ إِلَّا بِفَتْحٍ أَوْ بِنَصْبٍ وَأَشِمّْ إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمّْ

Podstawowym sposobem zatrzymania na słowie z samogłoską jest czysty ***Sukun*** (السُّكُون); nigdy nie zatrzymuje się na pełnej samogłosce. ***Rawm*** (الرَّوْم) i ***Ishmam*** (الإِشْمَام) są również dozwolone pod swoimi warunkami. Sposoby zatrzymania to:

Sposób	Jak	Dotyczy
Czysty sukun	Całkowicie usunąć samogłoskę	Wszystkie trzy samogłoski
Rawm	Wymówić część samogłoski (około jednej trzeciej) cichym głosem, słyszalnym dla kogoś blisko	Damma i kasrah, nie fathah
Ishmam	Zaokrąglić wargi tuż po sukun, wskazując na dammę, bez dźwięku	Tylko damma
Ibdal (الإِبْدَال)	Zamienić Tanwin z fathah w Alif, a Ta' Marbutah w nieme Ha'	Tanwin z fathah oraz Ta' Marbutah

Przy zatrzymaniu

نَسْتَعِيْنُ
Al-Fatihah 1:5
Sukun, Rawm lub Ishmam

الرَّحِيْمِ
Al-Fatihah 1:3
Sukun lub Rawm; bez Ishmam

الْعٰلَمِيْنَ
Al-Fatihah 1:2
Tylko sukun, ponieważ ma fathah

الْجَنَّةَ
Al-Baqarah 2:35
Staje się niemym Ha': tylko sukun

18.1 Gdzie nie stosuje się Rawm i Ishmam

- Ta' Marbutah, na której zatrzymuje się jako Ha', jak w ﴿الْجَنَّةَ﴾ (Al-Baqarah 2:35).
- Mim liczby mnogiej, jak w ﴿عَلَيْهِمْ ۙ﴾ (Al-Fatihah 1:7) i ﴿عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ﴾ (Al-Baqarah 2:61).

- Tymczasowa samogłoska, jak w ﴿قُمِ الَّيۡلَ﴾ (Al-Muzzammil 73:2) przy zatrzymaniu na قم.
- Litera z fathah.

18.2 Zatrzymanie zgodnie z pismem

Zatrzymanie podąża za ***Rasm 'Uthmani*** (الرَّسْم العُثْمَانِيّ): co jest napisane, wymawia się przy zatrzymaniu, a co pominięte, pomija się. Tak więc zatrzymuje się na ﴿لٰكِنَّاْ﴾ (Al-Kahf 18:38), ﴿الظُّنُوْنَا﴾ (Al-Ahzab 33:10), ﴿الرَّسُوْلَا﴾ (Al-Ahzab 33:66), ﴿السَّبِيْلَا﴾ (Al-Ahzab 33:67) i ﴿اِنِّيْٓ اَنَا﴾ (Taha 20:12) z Alif, które przy łączeniu znika. Na słowach, których Ya pominięto w piśmie, zatrzymuje się bez Ya, jak w ﴿يَسۡرِ﴾ (Al-Fajr 89:4). U Hafsa wyjątkiem jest ﴿اٰتٰنِۦَ اللّٰهُ﴾ (An-Naml 27:36): przy zatrzymaniu są dwa sposoby, z niemym Ya lub bez.

W ﴿سَلٰسِلَاْ﴾ (Al-Insan 76:4) przy zatrzymaniu są dwa sposoby: z Alif lub z sukun. Na pierwszym ﴿قَوَارِيْرَاْ﴾ (Al-Insan 76:15) zatrzymuje się z Alif, a na drugim ﴿قَوَارِيْرَاْ﴾ (Al-Insan 76:16) z sukun.

> **Uwaga**
>
> W Mushafie indyjsko-pakistańskim Alif pierwszego i drugiego ﴿قَوَارِيْرَاْ﴾ (Al-Insan 76:15) ma ten sam znak (stojące prostokątne zero), choć reguła jest różna, jak wyjaśniono wyżej. Alif w ﴿الظُّنُوْنَا﴾ (Al-Ahzab 33:10), ﴿الرَّسُوْلَا﴾ (Al-Ahzab 33:66) i ﴿السَّبِيْلَا﴾ (Al-Ahzab 33:67) nie ma żadnego znaku, choć wymawia się go przy zatrzymaniu; reguła "litery bez znaku się nie wymawia" nie dotyczy więc tych słów i postępuje się według tego, co podano tutaj.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 104 do 105; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الوقف على أواخر الكلم وباب الوقف على مرسوم الخط; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: كيفية الوقف والروم والإشمام.

ROZDZIAŁ 19

Maqtu' i Mawsul: słowa rozdzielone i łączone

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٧٩ وَاعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَا — فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى

٨٠ فَاقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا — مَعْ مَلْجَإٍ وَلَا إِلَهَ إِلَّا

٨١ وَتَعْبُدُوا يَاسِينَ ثَانِي هُودَ لَا — يُشْرِكْنَ تُشْرِكْ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى

٨٢ أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولَ إِنْ مَا — بِالرَّعْدِ وَالْمَفْتُوحَ صِلْ وَعَنْ مَا

٨٣ نُهُوا اقْطَعُوا مِنْ مَا بِرُومٍ وَالنِّسَا — خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مَنْ أَسَّسَا

٨٤ فُصِّلَتِ النِّسَا وَذِبْحٍ حَيْثُ مَا — وَأَنْ لَمِ الْمَفْتُوحَ كَسْرُ إِنَّ مَا

٨٥ الْأَنْعَامَ وَالْمَفْتُوحَ يَدْعُونَ مَعَا — وَخُلْفُ الْأَنْفَالِ وَنَحْلٍ وَقَعَا

٨٦ وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتُلِفْ — رُدُّوا كَذَا قُلْ بِئْسَمَا وَالْوَصْلَ صِفْ

٨٧ خَلَفْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا فِي مَا اقْطَعَا — أُوحِيَ أَفَضْتُمْ اشْتَهَتْ يَبْلُو مَعَا

٨٨ ثَانِي فَعَلْنَ وَقَعَتْ رُومٌ كِلَا — تَنْزِيلُ شُعَرَا وَغَيْرَهَا صِلَا

٨٩ فَأَيْنَمَا كَالنَّحْلِ صِلْ وَمُخْتَلِفْ — فِي الشُّعَرَا الْأَحْزَابِ وَالنِّسَا وُصِفْ

٩٠ وَصِلْ فَإِلَّمْ هُودَ أَلَّنْ نَجْعَلَا — نَجْمَعَ كَيْلَا تَحْزَنُوا تَأْسَوْا عَلَى

٩١ حَجٌّ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَقَطْعُهُمْ — عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ

٩٢ وَمَالِ هَذَا وَالَّذِينَ هَؤُلَا — تَحِينَ فِي الْإِمَامِ صِلْ وَوُهِّلَا

٩٣ وَوَزَنُوهُمْ وَكَالُوهُمْ صِلِ — كَذَا مِنَ الْ وَيَا وَهَا لَا تَفْصِلِ

Słowo ***Maqtu'*** (المَقْطُوع) jest w Mushafie zapisane oddzielnie od następnego słowa; słowo ***Mawsul*** (المَوْصُول) jest zapisane łącznie z nim. Ma to znaczenie dla ***Waqf Ikhtibari*** (الوَقْف الاخْتِبَارِيّ) (zatrzymania dla pokazania pisowni lub wymuszonego): w słowie rozdzielonym można zatrzymać się na pierwszej części; w łączonym tylko na końcu. Przy łączeniu nie ma to wpływu.

Poniżej są główne słowa wymienione przez poetę. Oznaczenie przy każdym przykładzie jest pobierane automatycznie z tekstu Mushafu użytego w tym wydaniu, więc pokazuje pisownię samego Mushafu:

Słowo	Zasada	Przykłady z Mushafu
أن لا	Rozdzielone w dziesięciu miejscach, gdzie indziej łączone	اَنْ لَّآ اَقُوْلَ Al-A'raf 7:105: rozdzielone اَنْ لَّا يَقُوْلُوْا Al-A'raf 7:169: rozdzielone اَنْ لَّا مَلْجَاَ At-Tawbah 9:118: rozdzielone وَاَنْ لَّآ اِلٰهَ Hud 11:14: rozdzielone اَنْ لَّا تَعْبُدُوْٓا Hud 11:26: rozdzielone اَنْ لَّا تُشْرِكْ Al-Hajj 22:26: rozdzielone اَنْ لَّا تَعْبُدُوا Ya-Sin 36:60: rozdzielone وَّاَنْ لَّا تَعْلُوْا Ad-Dukhan 44:19: rozdzielone اَنْ لَّا يُشْرِكْنَ Al-Mumtahanah 60:12: rozdzielone اَنْ لَّا يَدْخُلَنَّهَا Al-Qalam 68:24: rozdzielone اَلَّا تَعْلُوْا An-Naml 27:31: łączone
إن ما	Rozdzielone tylko w ar-Ra'd	وَاِنْ مَّا نُرِيَنَّكَ Ar-Ra'd 13:40: rozdzielone وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ Yunus 10:46: łączone
عن ما	Rozdzielone tylko w al-A'raf	عَنْ مَّا نُهُوْا Al-A'raf 7:166: rozdzielone عَمَّا تَعْمَلُوْنَ Al-Baqarah 2:74: łączone
من ما	Rozdzielone w an-Nisa' i ar-Rum; różnica zdań w al-Munafiqun	فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ An-Nisa 4:25: rozdzielone مِنْ مَّا مَلَكَتْ Ar-Rum 30:28: rozdzielone مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ Al-Munafiqun 63:10: rozdzielone وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ Al-Baqarah 2:3: łączone
أم من	Rozdzielone w czterech miejscach	اَمْ مَّنْ يَّكُوْنُ An-Nisa 4:109: rozdzielone اَمْ مَّنْ اَسَّسَ At-Tawbah 9:109: rozdzielone اَمْ مَّنْ خَلَقْنَآ As-Saffat 37:11: rozdzielone اَمْ مَّنْ يَّاْتِيْٓ Fussilat 41:40: rozdzielone اَمَّنْ خَلَقَ An-Naml 27:60: łączone

Słowo	Zasada	Przykłady z Mushafu
حيث ما	Zawsze rozdzielone	وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ Al-Baqarah 2:144: rozdzielone
أن لم	Zawsze rozdzielone	اَنْ لَّمْ يَكُنْ Al-An'am 6:131: rozdzielone
إن ما (المكسورة المشددة)	Rozdzielone w al-An'am; sporne w an-Nahl	اِنَّ مَا تُوْعَدُوْنَ Al-An'am 6:134: rozdzielone اِنَّمَا نَحْنُ Al-Baqarah 2:11: łączone اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ An-Nahl 16:95: łączone
أن ما (المفتوحة المشددة)	Rozdzielone w al-Hajj i Luqman; różnica zdań w al-Anfal	وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ Al-Hajj 22:62: rozdzielone وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ Luqman 31:30: rozdzielone اَنَّمَا غَنِمْتُمْ Al-Anfal 8:41: łączone
كل ما	Rozdzielone w Ibrahim; różnica zdań w niektórych miejscach, w tym an-Nisa'	كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ Ibrahim 14:34: rozdzielone كُلَّمَا رُدُّوْٓا An-Nisa 4:91: łączone كُلَّمَآ اَضَآءَ Al-Baqarah 2:20: łączone
بئس ما	Łączone w al-Baqarah 90 i al-A'raf; różnica zdań w al-Baqarah 93; gdzie indziej rozdzielone	بِئْسَمَا اشْتَرَوْا Al-Baqarah 2:90: łączone بِئْسَمَا خَلَفْتُمُوْنِيْ Al-A'raf 7:150: łączone لَبِئْسَ مَا كَانُوْا Al-Ma'idah 5:62: rozdzielone
في ما	Rozdzielone w jedenastu miejscach, gdzie indziej łączone	فِيْ مَا فَعَلْنَ Al-Baqarah 2:240: rozdzielone فِيْ مَآ اُوْحِيَ Al-An'am 6:145: rozdzielone فِيْ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ Al-Waqi'ah 56:61: rozdzielone فِيْمَا كَانُوْا Al-Baqarah 2:113: łączone
أين ما	Łączone w al-Baqarah 115 i an-Nahl; gdzie indziej rozdzielone, z różnicą w trzech miejscach	فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا Al-Baqarah 2:115: łączone اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُّ An-Nahl 16:76: łączone اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا Al-Baqarah 2:148: rozdzielone
إن لم	Łączone tylko w Hud 14	فَاِلَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا Hud 11:14: łączone

Słowo	Zasada	Przykłady z Mushafu
أن لن	Łączone w al-Kahf i al-Qiyamah	اَلَّنْ نَّجْعَلَ Al-Kahf 18:48: łączone اَلَّنْ نَّجْمَعَ Al-Qiyamah 75:3: łączone
كي لا	Łączone w czterech miejscach, gdzie indziej rozdzielone	لِكَيْلَا تَحْزَنُوْا Ali 'Imran 3:153: łączone لِكَيْلَا يَعْلَمَ Al-Hajj 22:5: łączone لِكَيْلَا يَكُوْنَ Al-Ahzab 33:50: łączone لِّكَيْلَا تَاْسَوْا Al-Hadid 57:23: łączone لِكَيْ لَا يَعْلَمَ An-Nahl 16:70: rozdzielone
عن من	Rozdzielone w an-Nur i an-Najm	عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ؕ An-Nur 24:43: rozdzielone عَنْ مَّنْ تَوَلّٰىۙ An-Najm 53:29: rozdzielone
يوم هم	Rozdzielone w Ghafir i adh-Dhariyat	يَوْمَ هُمْ بَارِزُوْنَ ۚ Ghafir 40:16: rozdzielone يَوْمَ هُمْ عَلَى Adh-Dhariyat 51:13: rozdzielone
مال	Lam jest zapisane oddzielnie od tego, co następuje, w czterech miejscach	فَمَالِ هٰٓؤُلَآءِ An-Nisa 4:78: rozdzielone مَالِ هٰذَا الْكِتٰبِ Al-Kahf 18:49: rozdzielone مَالِ هٰذَا الرَّسُوْلِ Al-Furqan 25:7: rozdzielone فَمَالِ الَّذِيْنَ Al-Ma'arij 70:36: rozdzielone
كالوهم ووزنوهم	Oba łączone	كَالُوْهُمْ اَوْ وَّزَنُوْهُمْ Al-Mutaffifin 83:3: łączone

Uwaga

Tam, gdzie egzemplarze się różnią, użyty tu Mushaf idzie za jednym z dwóch sposobów, a zatrzymanie egzaminacyjne podąża za jego pisownią.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 79 do 93; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الوقف على مرسوم الخط; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: المقطوع والموصول.

ROZDZIAŁ 20

Otwarte Ta: żeńskie końcówki zapisane przez Ta

Z al-Muqaddimah al-Jazariyyah

٩٤ وَرَحْمَتُ الزُّخْرُفِ بِالتَّا زَبَرَهْ — الَاعْرَافِ رُومٍ هُودٍ كَافِ الْبَقَرَهْ

٩٥ نِعْمَتُهَا ثَلَاثُ نَحْلٍ إِبْرَهَمْ — مَعًا أَخِيرَاتُ عُقُودُ الثَّانِ هَمّْ

٩٦ لُقْمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ — عِمْرَانَ لَعْنَتَ بِهَا وَالنُّورِ

٩٧ وَامْرَأَتُ يُوسُفَ عِمْرَانَ الْقَصَصْ — تَحْرِيمَ مَعْصِيَتْ بِقَدْ سَمِعْ يُخَصّْ

٩٨ شَجَرَتَ الدُّخَانِ سُنَّتْ فَاطِرِ — كُلًّا وَالَانْفَالِ وَحَرْفِ غَافِرِ

٩٩ قُرَّتُ عَيْنٍ جَنَّتٌ فِي وَقَعَتْ — فِطْرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ وَكَلِمَتْ

١٠٠ أَوْسَطَ الَاعْرَافِ وَكُلُّ مَا اخْتُلِفْ — جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عُرِفْ

Żeńska końcówka rzeczowników zapisywana jest zwykle jako ***Ta' Marbutah*** (التَّاء المَرْبُوطَة) (ة) i przy zatrzymaniu wymawiana jako Ha'. W niektórych miejscach Mushafu zapisana jest jako ***Ta' Maftuhah*** (التَّاء المَفْتُوحَة) (ت), a Hafs zatrzymuje się na nich z Ta, zgodnie z pismem. Oto miejsca zebrane przez poetę:

Słowo	Miejsca	Gdzie	Przykład
رحمت	7	Al-Baqarah 2:218, Al-A'raf 7:56, Hud 11:73, Maryam 19:2, Ar-Rum 30:50, Az-Zukhruf 43:32 (dwa razy)	رَحْمَتَ اللهِ ؕ
نعمت	11	Al-Baqarah 2:231, Ali 'Imran 3:103, Al-Ma'idah 5:11, Ibrahim 14:28, Ibrahim 14:34, An-Nahl 16:72, An-Nahl 16:83, An-Nahl 16:114, Luqman 31:31, Fatir 35:3, At-Tur 52:29	نِعْمَتَ اللهِ
امرأت	7	Ali 'Imran 3:35, Yusuf 12:30, Yusuf 12:51, Al-Qasas 28:9, At-Tahrim 66:10 (dwa razy), At-Tahrim 66:11	امْرَاَتُ عِمْرٰنَ
سنت	5	Al-Anfal 8:38, Fatir 35:43 (trzy razy), Ghafir 40:85	سُنَّتُ الْاَوَّلِيْنَ
لعنت	2	Ali 'Imran 3:61, An-Nur 24:7	لَعْنَتَ اللهِ
معصيت	2	Al-Mujadila 58:8, Al-Mujadila 58:9	وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ ۡ
شجرت	1	Ad-Dukhan 44:43	شَجَرَتَ الزَّقُّوْمِ
قرت	1	Al-Qasas 28:9	قُرَّتُ عَيْنٍ

Słowo	Miejsca	Gdzie	Przykład
جنت	1	Al-Waqi'ah 56:89	وَجَنَّتُ نَعِيْمٍ
فطرت	1	Ar-Rum 30:30	فِطْرَتَ اللّٰهِ
بقيت	1	Hud 11:86	بَقِيَّتُ اللّٰهِ
ابنت	1	At-Tahrim 66:12	ابْنَتَ عِمْرٰنَ
كلمت	1	Al-A'raf 7:137	كَلِمَتُ رَبِّكَ

Słowa czytane przez jednych w liczbie mnogiej, a przez innych w pojedynczej, zapisuje się przez Ta, jak mówi poeta, na przykład ﴿كَلِمَتُ رَبِّكَ﴾ (Al-An'am 6:115) i ﴿اٰيٰتٌ﴾ (Yusuf 12:7).

Zasada w skrócie

Na każdym żeńskim Ta zapisanym w Mushafie jako otwarte Hafs zatrzymuje się z Ta; na każdym zapisanym jako Ta' Marbutah z Ha'.

Źródła: Ibn al-Jazari, *al-Muqaddimah al-Jazariyyah*, wersy 94 do 100; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الوقف على مرسوم الخط، هاء التأنيث; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: هاء التأنيث المرسومة تاء.

ROZDZIAŁ 21

Znaki Mushafu indo-pakistańskiego

Dabt (الضَّبْط) to zbiór znaków umieszczanych na literach, by wskazać ich samogłoski i zasady. Egzemplarze indo-pakistańskie mają własne konwencje; kto je rozumie, może odczytać wiele zasad z samego Mushafu:

Znak	Znaczenie	Przykład
Sukun (jazm) nad literą	Litera jest niema. Pisze się go na każdym niemym Nun; zasadę poznaje się po następnej literze	﴿اَنْعَمْتَ﴾ (Al-Fatihah 1:7) ﴿مِنْ قَبْلُ﴾ (Al-Baqarah 2:25)
Shadda na literze po literze niemej	***Idgham*** (الإِدْغَام)	﴿مِنْ رَّبِّهِمْ﴾ (Al-Baqarah 2:5) ﴿مَنْ يَّقُوْلُ﴾ (Al-Baqarah 2:8)
Małe Mim	***Iqlab*** (الإِقْلَاب)	﴿مِنْۢ بَعْدِ﴾ (Al-Baqarah 2:27)
Małe pionowe Alif	Alif Madd wymawiane, lecz niezapisane	﴿مٰلِكِ﴾ (Al-Fatihah 1:4)
Odwrócona damma	Silah zaimkowego Ha' z Waw	﴿اِنَّهٗ هُوَ﴾ (Al-Isra 17:1)
Pionowa kasrah	Silah zaimkowego Ha' z Ya	﴿مِيْثَاقِهٖ﴾ (Al-Baqarah 2:27)
Znak Madd	Madd dłuższy niż naturalny. Niektóre egzemplarze indo-pakistańskie piszą mały Madd dla Munfasil i duży dla Muttasil i Lazim; to wydanie stosuje jeden znak dla wszystkich	﴿الضَّآلِّيْنَ﴾ (Al-Fatihah 1:7) ﴿بِمَآ اُنْزِلَ﴾ (Al-Baqarah 2:4)
Małe Nun	Nun pominięte w piśmie, ale wymawiane	﴿نْجِي﴾ (Al-Anbya 21:88)
Litera bez samogłoski i bez znaku	Dodatkowa, niewymawiana	﴿عَصَوْا وَّكَانُوْا﴾ (Al-Baqarah 2:61)

Źródła: Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: علامات الضبط; Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: باب الوقف على مرسوم الخط.

ROZDZIAŁ 22

Szczególne słowa w riwayah Hafsa

To podsumowanie miejsc ze szczególną zasadą w riwayah Hafsa 'an 'Asim drogą ash-Shatibiyyah, zebranych w jednej tabeli dla łatwej powtórki. Większość wyjaśniono w odpowiednich rozdziałach:

Miejsce	Zasada u Hafsa
﴿عِوَجًا﴾ (Al-Kahf 18:1) ﴿قَيِّمًا﴾ (Al-Kahf 18:2)	Lekka pauza na Alif w *'iwaja*, bez oddechu
﴿مِنْ مَّرْقَدِنَاۜ هٰذَا﴾ (Ya-Sin 36:52)	Pauza na Alif w *marqadina*, potem *hadha*
﴿مَنْ ۜ رَاقٍ﴾ (Al-Qiyamah 75:27)	Pauza na Nun, więc bez zlania
﴿بَلْ ۜ رَانَ﴾ (Al-Mutaffifin 83:14)	Pauza na Lam, więc bez zlania
﴿مَجْرٖىهَا﴾ (Hud 11:41)	Duża ***Imalah*** (الإِمَالَة): fathah skłania się ku kasrah, a Alif ku Ya; Ra' jest lekkie
﴿ءَاَعْجَمِيٌّ ؕ ءَاَعْجَمِيٌّ﴾ (Fussilat 41:44)	***Tashil*** (التَّسْهِيل) drugiej Hamzah, między Hamzah a Alif
﴿لَا تَاْمَنَّا﴾ (Yusuf 12:11)	Zlanie Nun z Nun z ***Ishmam*** (الإِشْمَام) (zaokrąglenie warg), preferowane, lub Izhar z ***Rawm*** (الرَّوْم)
﴿مِنْ ضُعْفٍ﴾ (Ar-Rum 30:54)	We wszystkich trzech miejscach: fathah na Dad, preferowana, lub damma
﴿بَصْۜطَةً ۚ﴾ (Al-Baqarah 2:245) ﴿وَيَبْصُۜطُ ۖ﴾ (Al-A'raf 7:69)	Tylko z Sin
﴿الْمُصَيْطِرُوْنَ﴾ (At-Tur 52:37)	Z Sad lub Sin; preferowane Sad
﴿بِمُصَيْطِرٍ﴾ (Al-Ghashiyah 88:22)	Tylko z Sad
﴿مَالِيَهْ﴾ (Al-Haqqah 69:28) ﴿هَلَكَ﴾ (Al-Haqqah 69:29)	Przy łączeniu: Sakt z Izhar lub Idgham
﴿الٓمّٓ ۝١﴾ (Ali 'Imran 3:1) ﴿اللّٰهُ﴾ (Ali 'Imran 3:2)	Przy łączeniu: sześć taktów na Mim lub dwa
﴿كٓهٰيٰعٓصٓ ۝١﴾ (Maryam 19:1) ﴿عٓسٓقٓ ۝٢﴾ (Ash-Shuraa 42:2)	'Ayn: cztery lub sześć taktów; sześć jest lepsze
﴿يٰسٓ ۝١﴾ (Ya-Sin 36:1) ﴿وَالْقُرْاٰنِ﴾ (Ya-Sin 36:2) ﴿نٓ وَالْقَلَمِ﴾ (Al-Qalam 68:1)	Izhar niemego Nun przed Waw

Miejsce	Zasada u Hafsa
﴿ءَآلذَّكَرَيْنِ﴾ (Al-An'am 6:143) ﴿ءَآلْـَٰٔنَ﴾ (Yunus 10:51) ﴿قُلْ ءَآللَّهُ﴾ (Yunus 10:59)	Zamiana Hamzat al-Wasl w Alif o sześciu taktach lub jej złagodzenie
﴿يَلْهَثْ ذَّٰلِكَ﴾ (Hud 11:42) ﴿ارْكَبْ مَّعَنَا﴾ (Al-A'raf 7:176)	Ba zlane z Mim, a Tha z Dhal
﴿نَخْلُقْكُّمْ﴾ (Al-Mursalat 77:20)	Zlanie całkowite, preferowane, lub niepełne
﴿كُلُّ فِرْقٍ﴾ (Ash-Shu'ara 26:63)	Ra' ciężkie lub lekkie
﴿ءَاتَـٰنِۦَ اللَّهُ﴾ (An-Naml 27:36)	Przy zatrzymaniu: z niemym Ya lub bez
﴿سَلَـٰسِلَا۠﴾ (Al-Insan 76:4)	Przy zatrzymaniu: z Alif lub z sukun
﴿يَرْضَهُ لَكُمْ﴾ (Az-Zumar 39:7)	Damma na Ha', bez Silah
﴿فِيهِۦ مُهَانًا﴾ (Al-Furqan 25:69)	Silah Ha', choć poprzedzająca litera jest niema

Uwaga

W Mushafie indyjsko-pakistańskim ﴿مِنۢ ضُعْفٍ﴾ (Ar-Rum 30:54) zapisano z dammah na Dad i małym znakiem nad nią; dla Hafsa drogą ash-Shatibiyyah fathah jest lepsza, a dammah dozwolona. Sad w ﴿ٱلْمُصَيْطِرُوْنَ﴾ (At-Tur 52:37) i w ﴿بِمُصَيْطِرٍ﴾ (Al-Ghashiyah 88:22) ma to samo małe Sin, lecz reguła jest różna: w at-Tur Sad lub Sin, lepiej Sad; w al-Ghashiyah tylko Sad. Znak Saktah na «عوجا» nie jest widoczny w użytym tu tekście cyfrowym, ale Saktah się wykonuje. ﴿لَا تَاْمَنَّا﴾ (Yusuf 12:11) i ﴿ءَاَعْجَمِيٌّ﴾ (Fussilat 41:44) mają małe znaki dla Ishmam i Tashil, jak w tabeli.

Źródła: Ibn al-Jazari, *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*: فرش الحروف في مواضعها من الكتاب; Al-Marsafi, *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*: الكلمات الخاصة برواية حفص.

Dodatek 1: Tekst al-Muqaddimah al-Jazariyyah

Pełny poemat do zapamiętania i powtórki, według powszechnego liczenia 109 wersów. Nagłówki nie są częścią poematu; dodano je dla podziału. Kilka wersów różni się nieznacznie brzmieniem w zależności od rękopisu. Sam poeta liczy 107 wersów («وأبياتها قاف وزاي في العدد»); powszechne liczenie dodaje dwa wersy zamykające.

المقدمة

١ يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبٍّ سَامِعِ مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي

٢ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ

٣ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَمُقْرِئِ الْقُرْآنِ مَعْ مُحِبِّهِ

٤ وَبَعْدُ إِنَّ هَذِهِ مُقَدِّمَهْ فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهْ

٥ إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمُ مُحَتَّمُ قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوَّلًا أَنْ يَعْلَمُوا

٦ مَخَارِجَ الْحُرُوفِ وَالصِّفَاتِ لِيَلْفِظُوا بِأَفْصَحِ اللُّغَاتِ

٧ مُحَرِّرِي التَّجْوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ

٨ مِنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ بِهَا وَتَاءِ أُنْثَى لَمْ تَكُنْ تُكْتَبْ بِهَا

باب مخارج الحروف

٩ مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةَ عَشَرْ عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مَنِ اخْتَبَرْ

١٠ فَأَلِفُ الْجَوْفِ وَأُخْتَاهَا وَهِي حُرُوفُ مَدٍّ لِلْهَوَاءِ تَنْتَهِي

١١ ثُمَّ لِأَقْصَى الْحَلْقِ هَمْزٌ هَاءُ ثُمَّ لِوَسْطِهِ فَعَيْنٌ حَاءُ

١٢ أَدْنَاهُ غَيْنٌ خَاؤُهَا وَالْقَافُ أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقُ ثُمَّ الْكَافُ

١٣ أَسْفَلُ وَالْوَسْطُ لِجِيمِ الشِّينُ يَا وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا

١٤ الاضْرَاسَ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمْنَاهَا وَاللَّامُ أَدْنَاهَا لِمُنْتَهَاهَا

١٥ وَالنُّونُ مِنْ طَرَفِهِ تَحْتُ اجْعَلُوا وَالرَّا يُدَانِيهِ لِظَهْرٍ أَدْخَلُ

١٦ وَالطَّاءُ وَالدَّالُ وَتَا مِنْهُ وَمِنْ عُلْيَا الثَّنَايَا وَالصَّفِيرُ مُسْتَكِنْ

١٧ مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ الثَّنَايَا السُّفْلَى وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَثَا لِلْعُلْيَا
١٨ مِنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَهْ فَالْفَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَايَا الْمُشْرِفَهْ
١٩ لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمُ وَغُنَّةٌ مَخْرَجُهَا الْخَيْشُومُ

باب صفات الحروف

٢٠ صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرِخْوٌ مُسْتَفِلْ مُنْفَتِحٌ مُصْمَتَةٌ وَالضِّدَّ قُلْ
٢١ مَهْمُوسُهَا فَحَّثَهُ شَخْصٌ سَكَتْ شَدِيدُهَا لَفْظُ أَجِدْ قَطٍ بَكَتْ
٢٢ وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ لِنْ عُمَرْ وَسَبْعُ عُلْوٍ خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ حَصَرْ
٢٣ وَصَادُ ضَادٌ طَاءُ ظَاءٌ مُطْبَقَهْ وَفِرَّ مِنْ لُبِّ الْحُرُوفُ الْمُذْلَقَهْ
٢٤ صَفِيرُهَا صَادٌ وَزَايٌ سِينُ قَلْقَلَةٌ قُطْبُ جَدٍ وَاللِّينُ
٢٥ وَاوٌ وَيَاءٌ سُكِّنَا وَانْفَتَحَا قَبْلَهُمَا وَالِانْحِرَافُ صُحِّحَا
٢٦ فِي اللَّامِ وَالرَّا وَبِتَكْرِيرٍ جُعِلْ وَلِلتَّفَشِّي الشِّينُ ضَادًا اسْتَطِلْ

باب التجويد

٢٧ وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتْمٌ لَازِمُ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرَانَ آثِمُ
٢٨ لِأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَا وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا
٢٩ وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ التِّلَاوَةِ وَزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ
٣٠ وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ صِفَةٍ لَهَا وَمُسْتَحَقَّهَا
٣١ وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ وَاللَّفْظُ فِي نَظِيرِهِ كَمِثْلِهِ
٣٢ مُكَمَّلًا مِنْ غَيْرِ مَا تَكَلُّفِ بِاللُّطْفِ فِي النُّطْقِ بِلَا تَعَسُّفِ
٣٣ وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ إِلَّا رِيَاضَةُ امْرِئٍ بِفَكِّهِ

باب الترقيق والتفخيم وبيان بعض الحروف

٣٤ فَرَقِّقَنْ مُسْتَفِلًا مِنْ أَحْرُفِ وَحَاذِرَنْ تَفْخِيمَ لَفْظِ الْأَلِفِ
٣٥ وَهَمْزَ الْحَمْدُ أَعُوذُ اهْدِنَا اللَّهُ ثُمَّ لَامَ لِلَّهِ لَنَا
٣٦ وَلْيَتَلَطَّفْ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضْ وَالْمِيمَ مِنْ مُخْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضْ
٣٧ وَبَاءَ بَرْقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ بِذِي وَاحْرِصْ عَلَى الشِّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي

٣٨ فِيهَا وَفِي الْجِيمِ كَحُبِّ الصَّبِرْ رَبْوَةٍ اجْتُثَّتْ وَحَجِّ الْفَجْرِ
٣٩ وَبَيِّنْ مُقَلْقَلًا إِنْ سَكَنَا وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبْيَنَا
٤٠ وَحَاءَ حَصْحَصَ أَحَطتُّ الْحَقُّ وَسِينَ مُسْتَقِيمٍ يَسْطُو يَسْقُو

باب الراءات

٤١ وَرَقِّقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ كَذَاكَ بَعْدَ الْكَسْرِ حَيْثُ سَكَنَتْ
٤٢ إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفِ اسْتِعْلَا أَوْ كَانَتِ الْكَسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلَا
٤٣ وَالْخُلْفُ فِي فِرْقٍ لِكَسْرٍ يُوجَدُ وَأَخْفِ تَكْرِيرًا إِذَا تُشَدَّدُ

باب اللامات وأحكام متفرقة

٤٤ وَفَخِّمِ اللَّامَ مِنِ اسْمِ اللَّهِ عَنْ فَتْحٍ اوْ ضَمٍّ كَعَبْدُ اللَّهِ
٤٥ وَحَرْفَ الِاسْتِعْلَاءِ فَخِّمْ وَاخْصُصَا الِاطْبَاقَ أَقْوَى نَحْوُ قَالَ وَالْعَصَا
٤٦ وَبَيِّنِ الْإِطْبَاقَ مِنْ أَحَطتُّ مَعْ بَسَطتَّ وَالْخُلْفُ بِخَلْقُكُّمْ وَقَعْ
٤٧ وَاحْرِصْ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا أَنْعَمْتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعْ ضَلَلْنَا
٤٨ وَخَلِّصِ انْفِتَاحَ مَحْذُورًا عَسَى خَوْفَ اشْتِبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى
٤٩ وَرَاعِ شِدَّةً بِكَافٍ وَبِتَا كَشِرْكِكُمْ وَتَتَوَفَّى فِتْنَتَا
٥٠ وَأَوَّلَيْ مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِنْ سَكَنْ أَدْغِمْ كَقُلْ رَبِّ وَبَلْ لَا وَأَبِنْ
٥١ فِي يَوْمِ مَعْ قَالُوا وَهُمْ وَقُلْ نَعَمْ سَبِّحْهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَالْتَقَمْ

باب الضاد والظاء

٥٢ وَالضَّادَ بِاسْتِطَالَةٍ وَمَخْرَجِ مَيِّزْ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَجِي
٥٣ فِي الظَّعْنِ ظِلِّ الظُّهْرِ عُظْمِ الْحِفْظِ أَيْقِظْ وَأَنْظِرْ عَظْمِ ظَهْرِ اللَّفْظِ
٥٤ ظَاهِرْ لَظَى شُوَاظُ كَظْمٍ ظَلَمَا اغْلُظْ ظَلَامَ ظُفُرٍ انْتَظِرْ ظَمَا
٥٥ أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعِظْ سِوَى عِضِينَ ظَلَّ النَّحْلِ زُخْرُفٍ سَوَا
٥٦ وَظَلْتَ ظَلْتُمْ وَبِرُومٍ ظَلُّوا كَالْحِجْرِ ظَلَّتْ شُعَرَا نَظَلُّ
٥٧ يَظْلَلْنَ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْتَظِرِ وَكُنْتَ فَظًّا وَجَمِيعِ النَّظَرِ
٥٨ إِلَّا بِوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى نَاضِرَهْ وَالْغَيْظِ لَا الرَّعْدِ وَهُودٍ قَاصِرَهْ

٥٩ وَالْحَظُّ لَا الْحَضُّ عَلَى الطَّعَامِ وَفِي ظَنِينٍ الْخِلَافُ سَامِي
٦٠ وَإِنْ تَلَاقَيَا الْبَيَانُ لَازِمُ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعَضُّ الظَّالِمُ
٦١ وَاضْطُرَّ مَعْ وَعَظْتَ مَعْ أَفَضْتُمُ وَصَفِّ هَا جِبَاهُهُمْ عَلَيْهِمُ

باب النون والميم المشددتين والميم الساكنة

٦٢ وَأَظْهِرِ الْغُنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ مِيمٍ إِذَا مَا شُدِّدَا وَأَخْفِيَنْ
٦٣ الْمِيمَ إِنْ تَسْكُنْ بِغُنَّةٍ لَدَى بَاءٍ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا
٦٤ وَأَظْهِرَنْهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرُفِ وَاحْذَرْ لَدَى وَاوٍ وَفَا أَنْ تَخْتَفِي

باب حكم التنوين والنون الساكنة

٦٥ وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَنُونٍ يُلْفَى إِظْهَارٌ ادْغَامٌ وَقَلْبٌ إِخْفَا
٦٦ فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهِرْ وَادَّغِمْ فِي اللَّامِ وَالرَّا لَا بِغُنَّةٍ لَزِمْ
٦٧ وَأَدْغِمَنْ بِغُنَّةٍ فِي يُومِنُ إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدُنْيَا عَنْوَنُوا
٦٨ وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا بِغُنَّةٍ كَذَا الاِخْفَا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أُخِذَا

باب المد والقصر

٦٩ وَالْمَدُّ لَازِمٌ وَوَاجِبٌ أَتَى وَجَائِزٌ وَهْوَ وَقَصْرٌ ثَبَتَا
٧٠ فَلَازِمٌ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفِ مَدّْ سَاكِنُ حَالَيْنِ وَبِالطُّولِ يُمَدّْ
٧١ وَوَاجِبٌ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةِ مُتَّصِلًا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةِ
٧٢ وَجَائِزٌ إِذَا أَتَى مُنْفَصِلَا أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقْفًا مُسْجَلَا

باب معرفة الوقوف

٧٣ وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ لَا بُدَّ مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ
٧٤ وَالاِبْتِدَاءِ وَهْيَ تُقْسَمُ إِذَنْ ثَلَاثَةٌ تَامٌّ وَكَافٍ وَحَسَنْ
٧٥ وَهْيَ لِمَا تَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوجَدِ تَعَلُّقٌ أَوْ كَانَ مَعْنًى فَابْتَدِي
٧٦ فَالتَّامُّ فَالْكَافِي وَلَفْظًا فَامْنَعَنْ إِلَّا رُؤُوسَ الْآيِ جَوِّزْ فَالْحَسَنْ
٧٧ وَغَيْرُ مَا تَمَّ قَبِيحٌ وَلَهُ يُوقَفُ مُضْطَرًّا وَيُبْدَا قَبْلَهُ
٧٨ وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجَبْ وَلَا حَرَامٍ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبْ

باب المقطوع والموصول

٧٩ وَاعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَا فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى

٨٠ فَاقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا مَعْ مَلْجَإٍ وَلَا إِلَهَ إِلَّا

٨١ وَتَعْبُدُوا يَاسِينَ ثَانِي هُودَ لَا يُشْرِكْنَ تُشْرِكْ يَدْخُلَنْ تَعْلُوا عَلَى

٨٢ أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولَ إِنْ مَا بِالرَّعْدِ وَالْمَفْتُوحَ صِلْ وَعَنْ مَا

٨٣ نُهُوا اقْطَعُوا مِنْ مَا بِرُومٍ وَالنِّسَا خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مَنْ أَسَّسَا

٨٤ فُصِّلَتِ النِّسَا وَذِبْحٍ حَيْثُ مَا وَأَنْ لِمَ الْمَفْتُوحَ كَسْرُ إِنَّ مَا

٨٥ الْأَنْعَامَ وَالْمَفْتُوحَ يَدْعُونَ مَعَا وَخُلْفُ الْأَنْفَالِ وَنَحْلٍ وَقَعَا

٨٦ وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتُلِفْ رُدُّوا كَذَا قُلْ بِئْسَمَا وَالْوَصْلَ صِفْ

٨٧ خَلَفْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا فِي مَا اقْطَعَا أُوحِيَ أَفَضْتُمْ اشْتَهَتْ يَبْلُو مَعَا

٨٨ ثَانِي فَعَلْنَ وَقَعَتْ رُومٌ كِلَا تَنْزِيلُ شُعَرَا وَغَيْرَهَا صِلَا

٨٩ فَأَيْنَمَا كَالنَّحْلِ صِلْ وَمُخْتَلِفْ فِي الشُّعَرَا الْأَحْزَابِ وَالنِّسَا وُصِفْ

٩٠ وَصِلْ فَإِلَّمْ هُودَ أَلَّنْ نَجْعَلَا نَجْمَعَ كَيْلَا تَحْزَنُوا تَأْسَوْا عَلَى

٩١ حَجٌّ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَقَطْعُهُمْ عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ

٩٢ وَمَالِ هَذَا وَالَّذِينَ هَؤُلَا تَحِينَ فِي الْإِمَامِ صِلْ وَوُهِّلَا

٩٣ وَوَزَنُوهُمْ وَكَالُوهُمْ صِلِ كَذَا مِنَ الْ وَيَا وَهَا لَا تَفْصِلِ

باب التاءات

٩٤ وَرَحْمَتُ الزُّخْرُفِ بِالتَّا زَبَرَهْ الْأَعْرَافِ رُومٍ هُودٍ كَافِ الْبَقَرَهْ

٩٥ نِعْمَتَهَا ثَلَاثُ نَحْلٍ إِبْرَهَمْ مَعًا أَخِيرَاتُ عُقُودُ الثَّانِ هَمّْ

٩٦ لُقْمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ عِمْرَانَ لَعْنَتَ بِهَا وَالنُّورِ

٩٧ وَامْرَأَتُ يُوسُفَ عِمْرَانَ الْقَصَصْ تَحْرِيمَ مَعْصِيَتْ بِقَدْ سَمِعْ يُخَصّْ

٩٨ شَجَرَتَ الدُّخَانِ سُنَّتْ فَاطِرِ كُلًّا وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفِ غَافِرِ

٩٩ قُرَّتُ عَيْنٍ جَنَّتٌ فِي وَقَعَتْ فِطْرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ وَكَلِمَتْ

١٠٠ أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ وَكُلُّ مَا اخْتُلِفْ جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عُرِفْ

باب همز الوصل

١٠١ وَابْدَأْ بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلٍ بِضَمّْ ... إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضَمّْ

١٠٢ وَاكْسِرْهُ حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي ... الَاسْمَاءِ غَيْرَ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي

١٠٣ ابْنٍ مَعَ ابْنَةِ امْرِئٍ وَاثْنَيْنِ ... وَامْرَأَةٍ وَاسْمٍ مَعَ اثْنَتَيْنِ

باب الوقف على أواخر الكلم

١٠٤ وَحَاذِرِ الْوَقْفَ بِكُلِّ الْحَرَكَهْ ... إِلَّا إِذَا رُمْتَ فَبَعْضُ الْحَرَكَهْ

١٠٥ إِلَّا بِفَتْحٍ أَوْ بِنَصْبٍ وَأَشِمّْ ... إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمّْ

الخاتمة

١٠٦ وَقَدْ تَقَضَّى نَظْمِيَ الْمُقَدِّمَهْ ... مِنِّي لِقَارِئِ الْقُرْآنِ تَقْدِمَهْ

١٠٧ أَبْيَاتُهَا قَافٌ وَزَايٌ فِي الْعَدَدْ ... مَنْ يُحْسِنِ التَّجْوِيدَ يَظْفَرْ بِالرَّشَدْ

١٠٨ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَهَا خِتَامُ ... ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدُ وَالسَّلَامُ

١٠٩ عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى وَآلِهِ ... وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ

Dodatek 2: Słowniczek terminów

Arabskie terminy użyte w tej książce wraz z ich zapisem łacińskim, jak w tym wydaniu, aby można było porównywać wydania.

Termin arabski	Transliteracja
الأَضْرَاس	Al-Adras
اللَّثَة	Al-Lithah
المُقَدِّمَة الجَزَرِيَّة	Al-Muqaddimah al-Jazariyyah
الشَّاطِبِيَّة	Ash-Shatibiyyah
الثَّنَايَا	Ath-Thanaya
البَسْمَلَة	Basmalah
الضَّبْط	Dabt
فَوَاتِح السُّوَر	Fawatih as-Suwar
الغُنَّة	Ghunnah
هَاء الكِنَايَة	Ha' al-Kinayah
الحَدْر	Hadr
حَفْص عَنْ عَاصِم	Hafs 'an 'Asim
الحَلْق	Halq
الهَمْس	Hams
هَمْزَة القَطْع	Hamzat al-Qat'
هَمْزَة الوَصْل	Hamzat al-Wasl
الحَرَكَة	Harakah
الحَرَكَات	Harakat
حَرْف المَدّ	Harf Madd
حُرُوف الحَلْق	Huruf al-Halq
حُرُوف المَدّ	Huruf al-Madd
حُرُوف القَلْقَلَة	Huruf al-Qalqalah
الإِبْدَال	Ibdal
الابْتِدَاء	Ibtida'
الإِدْغَام	Idgham
إِدْغَام المِثْلَيْن	Idgham al-Mithlayn
الإِدْغَام بِغُنَّة	Idgham bi-Ghunnah
الإِدْغَام بِلَا غُنَّة	Idgham bila Ghunnah

Termin arabski	Transliteracja
الإِدْغَام الكَامِل	Idgham Kamil
الإِدْغَام النَّاقِص	Idgham Naqis
الإِدْغَام الشَّمْسِيّ	Idgham Shamsi
الإِذْلَاق	Idhlaq
الإِخْفَاء	Ikhfa'
الإِخْفَاء الشَّفَوِيّ	Ikhfa' Shafawi
الإِمَالَة	Imalah
الانْفِتَاح	Infitah
الانْحِرَاف	Inhiraf
الإِقْلَاب	Iqlab
الإِشْبَاع	Ishba'
الإِشْمَام	Ishmam
الإِصْمَات	Ismat
الإِسْنَاد	Isnad
الاسْتِعَاذَة	Isti'adhah
الاسْتِفَال	Istifal
الاسْتِعْلَاء	Isti'la'
الاسْتِطَالَة	Istitalah
الإِطْبَاق	Itbaq
الإِظْهَار	Izhar
الإِظْهَار الحَلْقِيّ	Izhar Halqi
الإِظْهَار المُطْلَق	Izhar Mutlaq
الإِظْهَار القَمَرِيّ	Izhar Qamari
الإِظْهَار الشَّفَوِيّ	Izhar Shafawi
الجَهْر	Jahr
الجَوْف	Jawf
الكَبِير	Kabir
الخَفَاء	Khafa'

Termin arabski	Transliteracja
الخَيْشُوم	Khayshum
اللَّحْن	Lahn
اللَّحْن الجَلِيّ	Lahn Jali
اللَّحْن الخَفِيّ	Lahn Khafi
لَام التَّعْرِيف	Lam at-Ta'rif
لَام لَفْظ الجَلَالَة	Lam Lafz al-Jalalah
اللَّازِم الحَرْفِيّ المُخَفَّف	Lazim Harfi Mukhaffaf
اللَّازِم الحَرْفِيّ المُثَقَّل	Lazim Harfi Muthaqqal
اللَّازِم الكَلِمِيّ المُخَفَّف	Lazim Kalimi Mukhaffaf
اللَّازِم الكَلِمِيّ المُثَقَّل	Lazim Kalimi Muthaqqal
اللِّين	Lin
اللِّسَان	Lisan
المَدّ	Madd
مَدّ البَدَل	Madd al-Badal
مَدّ الفَرْق	Madd al-Farq
مَدّ العِوَض	Madd al-'Iwad
مَدّ اللِّين	Madd al-Lin
المَدّ العَارِض لِلسُّكُون	Madd 'Arid li-s-Sukun
المَدّ الأَصْلِيّ	Madd Asli
مَدّ التَّمْكِين	Madd at-Tamkin
المَدّ الفَرْعِيّ	Madd Far'i
المَدّ اللَّازِم	Madd Lazim
المَدّ المُنْفَصِل	Madd Munfasil
المَدّ المُتَّصِل	Madd Muttasil
المَدّ الطَّبِيعِيّ	Madd Tabi'i
المَخَارِج	Makharij
المَخْرَج	Makhraj
المَقْطُوع	Maqtu'
المَوْصُول	Mawsul
المِيم السَّاكِنَة	Mim Sakinah
المِثْلَان	Mithlayn
المُشَافَهَة	Mushafahah
المُتَبَاعِدَان	Mutaba'idayn
المُتَجَانِسَان	Mutajanisayn

Termin arabski	Transliteracja
المُتَقَارِبَان	Mutaqaribayn
المُطْلَق	Mutlaq
النُّون السَّاكِنَة	Nun Sakinah
القَلْقَلَة	Qalqalah
القَصْر	Qasr
القَطْع	Qat'
القِرَاءَة	Qira'ah
الرَّخَاوَة	Rakhawah
الرَّسْم العُثْمَانِيّ	Rasm 'Uthmani
الرَّوْم	Rawm
الرِّوَايَة	Riwayah
رُؤُوس الآي	Ru'us al-Ay
الصَّفِير	Safir
الصَّغِير	Saghir
السَّكْت	Sakt
الشَّدَّة	Shaddah
الشَّفَتَان	Shafatan
الشِّدَّة	Shiddah
الصِّفَة	Sifah
الصِّفَات	Sifat
الصِّفَات العَارِضَة	Sifat 'Aridah
الصِّفَات اللَّازِمَة	Sifat Lazimah
الصِّلَة	Silah
الصِّلَة الكُبْرَى	Silah Kubra
الصِّلَة الصُّغْرَى	Silah Sughra
السُّكُون	Sukun
التَّاء المَفْتُوحَة	Ta' Maftuhah
التَّاء المَرْبُوطَة	Ta' Marbutah
التَّدْوِير	Tadwir
التَّفَشِّي	Tafashshi
التَّفْخِيم	Tafkhim
التَّحْقِيق	Tahqiq
التَّجْوِيد	Tajweed
التَّكْرِير	Takrir

Termin arabski	Transliteracja
التَّنوِين	*Tanwin*
الطَّرِيق	*Tariq*
التَّرْقِيق	*Tarqiq*
التَّرْتِيل	*Tartil*
التَّسْهِيل	*Tashil*
التَّوَسُّط	*Tawassut*
التَّوَسُّط	*Tawassut*
طَيِّبَة النَّشْر	*Tayyibat an-Nashr*
التِّلَاوَة	*Tilawah*
الوَقْف	*Waqf*

Termin arabski	Transliteracja
وَقْف المُعَانَقَة	*Waqf al-Mu'anaqah*
الوَقْف الحَسَن	*Waqf Hasan*
الوَقْف الاضْطِرَارِيّ	*Waqf Idtirari*
الوَقْف الاخْتِبَارِيّ	*Waqf Ikhtibari*
الوَقْف الاخْتِيَارِيّ	*Waqf Ikhtiyari*
الوَقْف الانْتِظَارِيّ	*Waqf Intizari*
الوَقْف الكَافِي	*Waqf Kafi*
الوَقْف القَبِيح	*Waqf Qabih*
الوَقْف التَّامّ	*Waqf Tamm*
الوَصْل	*Wasl*

Dodatek 3: Źródła

- **Ibn al-Jazari**, Muhammad ibn Muhammad (zm. 833 r. H.): *al-Muqaddimah fi-ma 'ala Qari' al-Quran an Ya'lamah* (al-Muqaddimah al-Jazariyyah). Jedno z wydań krytycznych przygotował dr Ayman Rushdi Suwayd.
- **Ibn al-Jazari**: *an-Nashr fi al-Qira'at al-'Ashr*, poprawione przez szejka 'Ali Muhammada ad-Dabba'; istnieją inne wydania.
- **Ibn al-Jazari**: *at-Tamhid fi 'Ilm at-Tajwid*, wydane przez dr. Ghanima Qadduriego al-Hamada.
- **Makki ibn Abi Talib al-Qaysi** (zm. 437 r. H.): *ar-Ri'ayah li-Tajwid al-Qira'ah wa Tahqiq Lafz at-Tilawah*, wydane przez dr. Ahmada Hasana Farhata.
- **'Abd al-Fattah as-Sayyid 'Ajami al-Marsafi** (zm. 1409 r. H.): *Hidayat al-Qari ila Tajwid Kalam al-Bari*.
- **Al-Qasim ibn Firruh ash-Shatibi** (zm. 590 r. H.): *Hirz al-Amani wa Wajh at-Tahani* (ash-Shatibiyyah).
- **Tekst Koranu**: Mushaf indo-pakistański Kompleksu Króla Fahda (riwayah Hafsa) w postaci cyfrowej, złożony czcionką nastaleeq Kompleksu (KFGQPC Nastaleeq).

> **Uwaga**
>
> Prosimy Allaha, by uczynił tę książkę pożyteczną i szczerze dla Niego. To, co w niej słuszne, pochodzi od Allaha; jeśli czytelnik znajdzie błąd, prosimy o informację przez onlinequran.me.